

раКУРС

Автор:

Світлана Талан

раКУРС

Світлана Олегівна Талан

Цей роман – про долі людей, чие життя тепер матиме чіткі «до» і «після», про надії і втрати, про боротьбу й силу волі, про помилки, вічне шукання істини й непереборне бажання жити. Такі різні, але рівні перед війною герої намагаються випросити у долі ще трохи щасливого життя. Якщо не для себе, то для наступних поколінь...

Світлана Талан

раКУРС

Збіг прізвищ та імен автор просить вважати випадковим.

* * *

Терпи, терпи, терпець тебе шліфує,

Сталить твій дух – тож і терпи, терпи.

Ніхто тебе з недолі не врятує,

Ніхто не зіб'є з власної тропи.

На ній і стій, і стрій – допоки скону,

Допоки світу й сонця – стій і стій.

Хай шлях до раю, пекла чи полону -

Усе пройди і винести зумій.

Торуй свій шлях – той, що твоїм назвався,

Той, що тебе обрав навіки вік.

До нього змалку ти заповідався,

До нього сам Господь тебе прирік.

Василь Стус

Весна 2014 року

Еліна

Я знову повернулась у квартиру до батьків. Це вже не вперше, коли мої спроби звити сімейне гніздечко зазнали фіаско. І вже вкотре я ставлю собі запитання «Чому?!», але відповіді не знаю й досі. Щоразу нова історія, про яку я волію якнайшвидше забути й більше не згадувати. Ненавиджу жити минулим, спогадами про кращі дні, які провела з обранцем, і взагалі не люблю розпускати шмарклі після розставань. А на душі гидко, хоча батьки прийняли мене без особливих дорікань. Не можу сказати, що вони були в захваті від мого чергового повернення до родинного гніздечка. Батько сказав, що сталося те, що й мало

статися, а мати, як завжди, тяжко зітхнула й повторила свою улюблену фразу:

– Ой, Елю, навіть не знаю, у кого ти вдалася... Я завжди казала, що в тебе на першому місці чоловіки.

Я не огризалася, не доводила, що мама помиляється й що в мене на першому місці якраз не чоловіки, а дещо інше. Мені просто не хотілося їх засмучувати, бо мої батьки хороші. Вони звичайні жителі Луганська, які все життя працюють на заводі простими робітниками, свого часу отримали від держави трикімнатну квартиру, яку обставили меблями, за маминими словами, «не гірше, ніж інші». Ось цей погляд на життя, коли потрібно бути як усі, не гіршими за інших і не кращими, мене завжди дратував. З дитинства в мені живе невидимий бунтар. Коли мене починали повчати, виховувати, вимагати щось зробити, бо «так усі роблять» або «ти повинна», у мене це викликало зворотну реакцію, тобто будь-яка дія викликала протидію. Хотілося довести, що я – це є я, що я особистість і мене таку одну створив Бог. То чому я маю бути як усі? Може, тоді одягнутися всім в однаковий сірий одяг, як у Північній Кореї, зробити схожі зачіски, щоб нас не можна було відрізнити одне від одного? Коли я задумуюся про те, звідки в моїй крові взявся отой бунтар, то знаходжу лише одне пояснення: від діда. Річ у тім, що моя мама не корінна луганчанка, вона родом із Західної України, а її батько був членом УПА, за що й був репресований. Щоліта мої батьки одразу відправляли свою неслухняну дитину до діда на відпочинок, але я знала, що швидше на виховання. І там починалося моє справжнє життя! Дідусь, староста православної церкви, водив мене лісами до справжньої криївки, навчав повстанських пісень, і слова «Слава Україні!» були звичними та знайомими мені з дитинства. Бабуся мене похрестила в греко-католицькому соборі, до речі, потай від батьків і дідуся, а дід, своєю чергою, також таємно – у православній церкві. Це з'ясувалося значно пізніше, і батьки зітхнули з полегшенням, що не встигли мене похрестити, бо то було б уже моє третє хрещення. Проводячи літо на Львівщині, я мала там багато друзів. Українську опанувала швидко, а коли поверталася на Луганщину, без проблем переходила на російську, і такі швидкі переходи мене аж ніяк не напружували, вони вносили в моє життя якесь різноманіття. До одного я так і не звикла: до прохолодного літа, як мені здавалося, на відміну від спекотного луганського. Я поверталася до своїх друзів у місто наприкінці серпня Білосніжкою, на відміну від моїх земляків, які мали такий вигляд, ніби щойно повернулися з морських пляжів. Просто мені на заході завжди було прохолодно, і я все літо бігала з друзями в одязі з довгими рукавами й у штанях. І це в той час, коли вони були легко вбрані.

Удома батьки за літо від мене відпочивали й одночасно сумували за мною. Я з дитинства як вибухова речовина: куди не помісти, усе одно десь бахне. У мене постійно бився посуд, щось рвалося, інше – губилося, роздавалося, ламалося. На мені «горіло» взуття, рвався одяг, портфель не витримував і року, кінчики зошитів завжди чомусь закручувалися, а почати писати я могла, пропустивши кілька сторінок. Якось, помітивши, що домашнє завдання почала виконувати в зошиті не там, де потрібно, я дописала до кінця сторінки, повернулася на пропущену чисту сторінку й закінчила роботу, намалювавши червоним фломастером кілька стрілок, щоб учительці було зрозуміло. Звичайно, вона моєї винахідливості не помітила й вліпила мені також червону велику й жирну двійку. Я цим не дуже переймалась і наступного разу, коли таке знову зі мною трапилося, стрілки провела вже звичайною ручкою синього кольору. І знову отримала двійку, так і не зрозумівши, чому вчителька – така недотепа. Узагалі в дитинстві мене часто дивували дорослі. Ніяк не могла второпати, чому дівчатка на шкільній лінійці першого вересня мали бути з білими бантиками на голові? Не терпіла довге волосся, бо в ньому постійно щось застрягало, від реп'яха до жувальної гумки, тому в мене завжди була коротка стрижка. І ось мама на перше вересня щороку, ледь не плачучи, умовляла мене причепити отой ненависний бантик на маківку. Оце біле опудало боляче хапалося за моє волосся, і на лінійці я бажала лише, щоб усе швидше закінчилось і можна було стягнути його й захвати в портфель. Щоб час минав швидше, я роздивлялася дівчаток із бантами, намагаючись зрозуміти, як вони можуть робити їх красивішими. У школі за мої одинадцять років навчання вчителі так і не змогли відучити мене від звички підгинати праву ногу під себе, коли сиділа на стільці. Попри все, я вчилася доволі непогано й після закінчення шкільного навчання вступила до медучилища.

Чому я сиджу біля валіз, не розпаковуючи їх, а поринувши в спогади? Напевно, тому, що в цій кімнаті минуло моє дитинство, і навіть ліжко те, з якого я випурхнула в доросле життя. Тут нічого не змінилося з того часу, як я зробила чергову спробу влаштувати особисте життя. Ті самі шпалери, які ми клеїли з мамою, розкладний диван для моїх дівчаток, на вікні квітнуть біла герань і рожева орхідея, яку я колись подарувала матері на день народження. Шафа майже порожня: мама подбала заздалегідь. На кількох полицях складений наш одяг, який я не брала із собою, коли з коханим вирішили, що будемо жити в нього. Переді мною дві валізи меншого розміру, там речі моїх доньок. Першими починаю розбирати речі молодшої – Маринки. Їй чотири роки, і вона взагалі не бачила свого батька. Мое велике кохання скінчилося тоді, коли батько Маринки заявив, що не хоче мати дитину й узагалі не впевнений, що вона його. Запевняти в чомусь чи переконувати я не мала наміру, тим паче жити з людиною, яка мені

не довіряє, не змогла. Мовчки зібрала речі та переїхала до батьків, «порадувавши» їх новиною, що їхня донька незабаром стане матір'ю-одиначкою.

А перше моє велике кохання тривало майже три роки. Тоді мені здавалося, що це принаймні надовго, якщо не назавжди. Тоді я була взагалі надто довірливою та молодою й уперше помилилася. Своему коханому я занадто довіряла, а він цим скористався й почав надто тісно спілкуватися з моєю подругою. Скінчилося все тоді, коли я зненацька застукала їх у своєму ліжку. Зареєструвати шлюб ми не встигли, а народити дитину змогли. Лізі було три тижні від народження, коли це сталося. Він наполягав, щоб я зареєструвала доньку на його прізвище, але я не вмю пробачати. Моя впертість призвела до того, що стала матір'ю-одиначкою й повернулася ось у цю кімнату. Тоді мої батьки були впевнені, що я по молодості помилилася, з ким не буває, але я вмю робити «сюрпризи». Хоч би там що, але я вдячна батькам, що не гризли мені щодня голову й прийняли обох моїх дітей щиро. І ось я знову обпеклася. Гадалося, що з цим хлопцем мені буде по-справжньому добре й по-сімейному затишно, але він так і не зміг ставитися до моїх доньок, як до своїх дітей. Я не ставила високу планку й не наполягала на тому, щоб він їм заплітав косички, готував їсти чи обпирив їх, мені потрібно було батьківське ставлення до них. Не склалося. І ось тепер я тут, у своїй кімнаті, розкладаю одяг на полицки та розумію, що не створена для сімейного життя. Мені лише двадцять п'ять, а я встигла народити дітей без батьків і не змогла створити родину.

Євген

Люблю прокидатися від звуків брязкання посуду на кухні. У мою кімнату долинають запахи чогось приємного. Спробую вгадати. Запіканка із сиру та смажені свинячі реберця. Це так мама любить балувати мене на вихідні. Коли йду на зміну в шахту, вона готує легкий сніданок, бо знає, що я надам перевагу зайвим п'яти хвилинам у ліжку над повноцінним сніданком. На роботу мама мені на порозі віддає пакет з обідом, а вечеряю я, коли заманеться: чи то одразу після зміни, чи тоді, коли повертаюся додому з гулянок. Сьогодні в мене вихідний, тож маю змогу смачно потягнутись у ліжку, повернутися на інший бік і спробувати ще трішки поспати. Лежу, заплющивши очі, хвилин із двадцять, але спрацьовує закон підлості, і сон остаточно втікає від мене. І так завжди!

Запахи страв дразнять, і я дибаю у ванну кімнату, кивнувши матері: «Вітаю!» Сьогодні з друзями запланували піти по обіді на річку Лугань, насмажити шашликів та попиту пива. Погожі весняні дні манять зробити вилазку на природу й подихати свіжим повітрям. Поки мама не припахала мене на дачі, можна й річкою помилуватися, і пташок послухати, і з друзяками потеревенити.

– Женю, сніданок уже на столі! – це мама з кухні.

Зробивши свої ранкові справи у ванній кімнаті, розглядаю власне відображення в дзеркалі. Голитися не хочеться, мое відображення сказало, що можна ще день потерпіти. Упевнений, що Антон не забуде прихопити свій «Nikon», щоб зробити світлини з відпочинку на березі річки. А я ніяк не зберуся купити собі фотоапарат. І не в грошах справа, а в тому, що я про нього згадую лише на відпочинку. Ось для Антона клацати фотоапаратом – справжнє задоволення. Є в нього художній смак, на відміну від мене. Скільки я пам'ятаю Антона, він завжди з фотиком. А знайомі ми з дев'яти років. Якось ми з Юрком поверталися зі школи й помітили, як старші хлопці штурляють з усіх боків невеликого зросту рудого хлопчину. Ми підійшли ближче й побачили, що то були старші хлопці, наші знайомі, і ходимо ми в одну школу.

– Ви чого, пацани? – звернувся я до них. – Це ж мій далекий родич, – збрехав я, – відпустіть його.

– Оцей рудий Антон-гандон – твій родич? – з недовірою спитав довготелесий.

– Так, мій, – сказав я.

– Хлопці, хочете, я вас сфоткаю й світлини принесу? – спитав малий, коли ми його звільнили від стусанів.

Так ми познайомилися з рудим. З'ясувалося, що він наш одноліток, хоча виглядав значно молодшим. Спочатку ми не хотіли з ним товаришувати, але Антон якимось непомітно й ненав'язливо приклеївся до нас із Юрком, тож за рік ми вже не уявляли себе без Антона. Юрко – мій сусід, живе поверхом нижче, ми з ним і в один дитячий садок ходили, і в школу, і разом навчались у Лисичанську, у філії Донбаського державного технічного університету, тепер працюємо на одній шахті.

– Бери хліб, – мама за столом підсуває мені ближче тарілку з нарізаним рівними шматочками хлібом. – Що сьогодні плануєш робити?

– Зустрінусь із хлопцями.

– Вони прийдуть до нас?

Не хочу її засмучувати, але доведеться. Зізнаюся, що друзі до нас не завітають, бо запланували сходити на шашлики. Антон і Юрко вже давно стали для матері рідними, ніби її сини. Антона вона часто називає родичем – це після того, як я так сказав хлопцям, що його ображали, а Юрка – сином, бо його найчастіше можна бачити в нас удома. Ми з ним деннороджені,^{[1 - [i] (#_ednref1)} Деннороджені – народжені в один день того ж місяця та року (авт.)] хоча народилися не в одній палаті. Мама любить, коли в моїй кімнаті гамірно від наших зустрічей, не ображається, якщо музика лунає занадто гучно й ми ржемо, як трое жеребців. Вона любить частувати нас чимось смачненьким, і на тісній кухні хлопці знають, де чие місце за столом. Юрко любить мою маму, як рідну. Саме як рідну людину, а не рідну матір. Його батьки все життя пиячать, тож він не знав материнської ласки в дитинстві й, коли не міг потрапити додому, частенько ночував у нас. Узагалі він класний хлопець і друг. Незважаючи на втрачене дитинство, він добре навчався й разом зі мною вступив до вишу. До алкоголю він був нетерпимий, як і я з Антоном. Іноді ми могли собі дозволити попиту пива з таранькою – і не більше. Антонові з родиною пощастило більше. Його батьки – звичайні робітники на механічному заводі. Ще в Антона є молодша сестра Лада, яка закінчила навчання в десятому класі.

– Так шкода, що хлопчики не прийдуть до нас, – зітхнула мама. – Я вчора наліпила пельменів із курячого м'яса з часником, думала, що пригощу їх.

– Мамо, якщо я скажу тим проглотам, що в тебе є пельмені, то вони відмовляться від відпочинку на природі й замаринований шашлик протухне, – жартую я й чмокаю її в щоку. – Дякую! Усе було смачно!

– Іди вже! – усміхається задоволено мати й жартома шльопає мене кухонним рушником.

Юрко вже мав бути в Антона, тож я телефоную їм і дізнаюся, що вони чекають на мене біля річки.

- Поки прийду, щоб дров уже назбирали, - кажу їм.

- Нема дурних, - це Антон. - Сухі гілки ще сирі, тож ми купили на заправці в'язку готових дров.

До місця відпочинку можна доїхати міським транспортом, але я вирішую пройтися пішки, тим паче, весняний день усміхався мені оптимістично. Повітря пахло весною, синьооке небо розкрило обійми, і птахи вітали день голосними дифірамами. Крокую вулицями рідного Первомайська, який усі ми називаємо Первомайкою, своєю альма-матер, містом, яке я безмежно люблю. Первомайка для когось на перший погляд може здатися звичайним населеним пунктом із 38 тисячами мешканців, яких багато на Донбасі. А для мене Первомайка не лише містечко, де кілька шахт, заводів, залізнична станція, сімнадцять шкіл і п'ять навчальних закладів. Місто для мене - жива істота, яка народилася на лівому березі річки Лугані 1765 року під назвою Петрово-Мар'івка, повільно росла, плакала своїх жителів, аж поки 1938 року здобула статус міста. Люди змінили назву, але не характер міста. Воно спокійне, урівноважене й добре. Тут, за переписом 2001 року, мешкало українців майже 66 відсотків, росіян - 27, білорусів трохи більше одного відсотка. Можливо, я б цього не знав, але ще в школі почав цікавитися історією і, звичайно ж, не міг не дізнатися більше про своє рідне місто.

Я проходжу повз міську лікарню й кидаю побічний погляд на третє вікно зліва, де працює медсестрою Люба. Знаю, що сьогодні вона не на роботі, але все одно від одного погляду на маніпуляційну, де вона штрикає голками сідниці та вени пацієнтів, у мене теплішає на душі. Спогади про Любу розбурхують у моїй душі щось приємне й щемливе. До неї мені подобались інші дівчата, з кимось зустрічався, деякі відшивали мене, і завжди розставання з ними були не надто болючими, тож приходило розуміння, що то були не мої половинки. Люба інша, відмінна від усіх. Великі карі очі, чорна коса, щоправда, у мене є підозра, що волосся фарбоване, але те, що вона вроджена брюнетка, сумнівів немає. Про це свідчить її темна шкіра, чорні брови, уста темно-вишневого кольору. Два роки я телям ходив за нею, бував там, де вона, проводжав додому, вітав зі святами, а вона постійно тримала дистанцію. Висока горда чорнявка не давала мені відкоша й не йшла на зближення. Інший уже б плюнув на неї й знайшов би собі іншу, але Люба, якій так пасує білий колір спецодягу медпрацівника, сама здавалася квіткою лілеєю, якою можна годинами милуватися, а зірвати не підніметься рука. Ми з нею багато спілкувалися, я вже знав, що їй подобається й чим вона цікавиться, знав її улюблені квіти, парфуми й навіть сьогоднішню температуру в

пацієнта із сьомої палати. Було трохи образливо за два роки знати про неї так багато, робити вигляд, що мені надзвичайно цікаво, чи стало краще пацієнтці, яку нещодавно прооперували, і чи нема запорів у дідуся з першої палати, у той час, коли думки мої були притиснуті до її стану, очі нишпорили по грудях, а мозок губився в здогадках, наскільки темні її соски. Мої друзі часто кепкували з мене, казали, що бігаю за Любою, як цуцик, але вони не зі зла – упевнений у цьому. Коли Любине серце почало потроху танути, як лід ранньої весни на Лугані, мої друзяки щиро порадили за мене. З дівчиною ми вже зустрічаємося другий місяць, а я й до цього часу не знаю, якого кольору її соски. Та хіба це так важливо? Коли вона поруч зі мною, я забуваю, що, крім нас двох, навколо існує інший світ.

Еліна

Речі розібрані, складені на полицях шафи. Тільки зачинила дверцята, як усередині почувся глухий звук – так і є: светрик Маринки впав із полиці. Здавалося б, складала все ретельно, акуратно, а він випав зі свого місця. Нічим не здивована, кладу його знову на місце. Так завжди! Щось у мене рветься, падає, ламається, хоча я вже давно не дитина. А ось коли була нею, то... Навіть страшно згадати, що зі мною траплялося. Одного разу нам дали завдання зробити вдома аплікацію «Квіти для мами». Це було напередодні жіночого свята. До Восьмого березня мама нарешті купила нові капронові фіранки, про які давно мріяла, розвісила їх на вікна своєї спальні й моєї кімнати. Увечері я сіла за стіл, розклала кольоровий папір, мама порадила, які квіти краще вирізати. Вона сказала, що найбільше їй подобаються троянди, але я відповіла, що вмю малювати лише тюльпани. Мама погодилася, адже тюльпани – також гарні квіти, і я попросила її вийти, бо тоді сюрприз не вдасться. Розуміючи, що мамі за мою поведінку в школі й не тільки доводиться частенько червоніти, я хотіла своїм подарунком згладити провину й порадувати її, тому завзято взялася до роботи. Працювала я старанно й довго, нарізала багато різнокольорових тюльпанів, потім довго клеїла квіти на папір, збираючи букет.

– Тук! Тук! Доню, уже можна? – почувла я голос мами й сховала подарунок у шухляду.

– Так! Я вже все зробила! – крикнула я радісно. – Сюрприз готовий!

Мама зайшла до кімнати з усмішкою на обличчі, але враз вона змінилася на здивування й сум. Я нічого не розуміла.

– Я й бачу, що ти мені приготувала справжній «сюрприз», – приглушеним голосом промовила вона.

Мама підійшла до своїх омріяних новеньких фіранок, провела по них рукою. І лише тоді я помітила, що вони порізані моїми ножицями. Фіранки були надто близько до мого столу, і я, захопившись роботою, разом із папером різала і їх. Не знаю, як у мене це вийшло, але не дуже здивувалася: такі казуси не були чимось винятковим. А ось моя сімнадцятилітня сестра Соломія – повна протилежність мені, починаючи із зовнішності й до всього іншого. Я чорнява, а Соля – вроджена білявка. Я збита, плечиста, з великими грудьми та чималеньким тазом, а Соля тендітна, витончена, з осиною талією, двома прищиками замість грудей, з лебединою довгою шиєю й тоненькими пальчиками. Пальці в неї настільки тоненькі, що, здається, подивися крізь них на світло – кісточки буде видно, і рентгена не треба. А нігті? Вони по-дитячому прозоро-рожеві. А ще наша Соля – музикант, закінчує музичну школу, грає на скрипці. Я далека від музики, бо слухом мене Бог обділив. Про Солю кажуть, що вона талант, подає великі надії. У дитинстві мене діставало її пілікання на скрипці, від якого аж зуби зводило, але то був чудовий привід дременути з дому, щоб погасати на вулиці. Соломії сімнадцять, а в неї ще не було сексу, хоча вона напрочуд гарна: великі сині очі, чиста ніжна шкіра, повні губи, аристократичний прямий носик. Якби її зменшити разом зі скрипкою, вона почне пурхати над квітками, наче казковий ельф. У неї було кохання з якимось «ботаніком» – сама бачила, як він проводжав Солю додому, цілував у щічку й задоволений ішов додому. Я зауважила Солі, що той хлопець не вартий її уваги, на що почувала у відповідь:

– Ти нічого не розумієш, хоч і старша за мене. У нас із ним духовне єднання.

– Духовне ніколи не замінить тілесне, – сказала я.

– Я ніколи не зможу зустрічатися з брутальним хлопцем, від якого тхне пивом та цигарками і який не має стосунку до мистецтва.

– Тоді нехай і надалі твій «ботанік» цілує тебе в щічку, можливо, він від того отримує оргазм, – пожартувала я, на що Соля надула губи, обняла свою скрипку, як дитину, і вийшла з кімнати, кинувши на мене красномовний погляд: що ти,

мовляв, розумієш.

Можливо, хтось мене назве непутящою, безпечною, вітряною чи ще якось, але я сама знаю, хто я є насправді, тому не дуже переймаюся тим, що про мене говорить «ЦРУ» біля під'їзду. Я швидко закохуюсь – це правда, займалася сексом із хлопцями з п'ятнадцяти років – не вигадка, але я сучасна жінка, вільна від стереотипів, і мене ніхто не обмежить рамками загальноприйнятих норм поведінки. Я кохалася лише з тими, кого любила, кошти за це не отримувала, тому я не повія, а хто назве мене шльондрою, нехай краще за своїми доньками дивиться. Якщо хтось вважає, що я часто змінюю чоловіків, то й це неправда, бо я консерватор, це доля така, що чомусь не складається. За все життя я маю в трудовій книжці лише один запис. Коли ще навчалась у медучилищі, була на практиці в госпіталі ветеранів війни, мені там сподобалося, і після закінчення навчання влаштувалася туди на роботу, де й працюю до сьогодні.

Чомусь люди завжди воліють побачити в інших щось негативне, наприклад, у мені – те, що я маю двох дітей і жодного шлюбу. А те, що до шлюбу я ставлюся надто серйозно й вимогливо – це їх не обходить. Те, що маю активну громадянську позицію, моїх «ЦРУшників» мало цікавить, головне, щоби був поруч чоловік, і не важливо, який, нехай навіть п'яниця, але законний. Мені було лише п'ятнадцять, коли я із захватом сприйняла Помаранчеву революцію. Тоді майже всі мешканці нашого будинку зі мною не розмовляли, бо я з ними пересварилася, коли до хрипоти в голосі доводила, що не було ніяких наколотих апельсинів. Розчарування прийшло наприкінці 2005 року, коли стало зрозуміло, що іспит грошима можуть пройти багато, а ось владою – лише одиниці. Павуки в банці почали з'їдати одне одного, але ідея нової, оновленої країни вже пустила паростки в мені самій, і я захворіла нею. Хотілося змін на краще не лише для себе особисто, а й для всієї України. Завжди тягло до чогось нового, цікавого й корисного, і я постійно була в центрі всіх подій. Навіть не пам'ятаю, коли зрозуміла, що завжди була націоналісткою. І моя мати глибоко помиляється, коли говорить, що в моєму житті на першому місці чоловіки. Україна – ось що для мене було, а й буде головним. А те, що не складається особисте життя, то сумно й до болю неприємно. Наразі мені треба пережити ще одне розставання й чергове розчарування, але я все витримаю, бо є ще одне важливе в житті – мої дівчатка, вони моє рятувальне коло в будь-яку життєву негоду.

Євген

На березі річки зеленочуба трава, дерева ще голі, стоять тихо й сором'язливо, чекаючи на весняне тепло, коли зможуть розкрити своє первісне листя назустріч небу. Річка пахне свіжістю з домішками диму та м'яса, що вже починає розливатися навколо. Ми сидимо на колодах навколо багаття. Дві рогатини стирчать із землі, тримаючи три шампури із соковитими шматочками.

- Чи не мало м'яса купили? - питає Антон, смакуючи пінисте пиво з пластикового стаканчика.

- А тобі скільки не дай, усе одно вже не виростеш, - усміхнувся Юрко.

- Якщо буде мало, у мене не проси, не дам ні шматочка! - незле огризається Антон.

- Як там твої? - питаю я Юру. - Учора галасували до півночі.

- Мене не було вдома, тож можна було пиячити досхочу, - невесело відказує хлопець. - Задрали вже! Уже вкотре подумую про те, щоб зняти десь собі кімнату, піти з того гадюшника, щоб ніколи не повертатися. А потім охолону й розумію, що без мене вони пропадуть за місяць. Шкода їх.

- Так, батьків не вибирають, - кажу я й закриваю цю неприємну тему, перевівши її на більш приємну.

Ми говоримо про дівчат. У Юрка є дівчина, усе в них складається добре, і я розумію, що він уже дозрів до того, щоби створити власну родину, але не може покинути своїх батьків. Якимось він мені сказав, що зійшовся б зі своєю дівчиною, але як її привести у свою родину, коли мати з батьком напиваються часом так, що в гіршому випадку набивають одне одному пики та трощать посуд, а в кращому валяються на підлозі обісцянні.

В Антона є жінка. Вона старша від нього на п'ять років і має дитину від колишнього чоловіка. Його батьки проти їхніх стосунків, але він має намір перейти до неї жити. Ми радимо Антонові не поспішати реєструвати шлюб, а він зізнається, що не знає, чи зможе любити чужу дитину.

- Зможеш і полюбиш, якщо жінка тобі дорога, - серйозно каже йому Юрко.

– А коли наша спільна дитина народиться? Чи тоді не вийде, що я буду любити свою, а чужу – ні? – розмірковує вголос Антон.

– Доки будеш вважати її чужою, доти так і буде. Не думай, що дитина від чужого чоловіка, вважай, що вона твоєї коханої жінки, – радить Юрко.

Доходить і до мене черга. Хлопці жартують, підколюють мене: мовляв, коли вже ти позбавиш свою Любу цноти, а то Антонові дісталася жінка секонд-хенд, Юркові – бувша у вжитку.

– А, ну вас! – відмахуюсь від них.

Непомітно переходимо на тему Майдану. Ми не сприйняли його й ніколи не сприймемо. Усі трое занадто любимо Україну, щоб зрозуміти шабаш, організований американцями. Ми не їздили в Київ на антимайдан, але дивилися звідси тверезими очима, на відміну від тих, хто на Майдані був одурманений наркотиками та віддав своє життя за кілька сотень гривень. Що б там не казали з телеекранів про патріотизм, ми не віримо. Патріотизм не такий, він не може йти за розробленим Америкою планом. Нам справді було шкода людей, які віддали життя не за ті ідеали. Вони загинули за олігархів, бандерівців, привівши до влади хунту. Зараз намагаються переписати історію, зробивши зі Степана Бандери народного героя, але історія жива, поки є живі свідки. Моя мама розповідала, як боялася її бабуса і всі студенти отримати направлення після навчання на Західну Україну. Вона не могла брехати, коли розповідала про тих її подруг, яких відправили туди на роботу, а там їх жорстоко вбили. Західняки завжди нас ненавиділи, і це правда. Вони не любили нас за російську мову, за те, що Донбас, промисловий край, дійсно годував усю Україну. І це в той час, коли та частина країни не мала промислових підприємств, люди не працювали, а звикли жити за наш рахунок. На Донбасі куди не кинь оком – усюди терикони, шахти, заводи, а там що? І на Майдані хто стояв? Західняки, бо вони не мають роботи. Вони там палили шини, а ми з Юрком працювали в шахті. І як би нам не намагалися розповісти ЗМІ про патріотизм, ми вже вирости з того віку, щоб вірити в такі казки. Жінка з Первомайки силою витягла з Майдану свою доньку, привезла додому, а тій стало зле. Уже в лікарні з'ясувалося, що в крові дівчини було кілька видів наркотичних засобів. Стала розпитувати доньку, що пила та їла, і з'ясувала, що їх безкоштовно поїли чаєм, у який щось досипали. Тоді все стало зрозуміло. Не може людина не спати кілька днів підряд і з ненормальними скляними очима палити шини та кидати коктейлі Молотова. Скакали на Майдані,

підбурювані бандерівцями з «Правого сектора», і доскакалися – привели до влади фашистську хунту, яка ладна працюючий Донбас стерти з лиця землі. Зміни країні потрібні, кардинальні, але не таким чином, коли владу захоплюють фашисти. Ось Крим уже російський, і настане час, коли наш Донбас стане незалежним і вільним від київської хунти. Ми з друзями в це віримо.

– А якщо нас приєднають до Росії, то також буде непогано, – міркує Антон.

– Донбас в Україні ніхто не бере до уваги, то вже краще бути з братньою Росією, ніж під пресом Києва, – підтримує його Юра.

– Донбас буде вільний і процвітаючий, – кажу я. – Не знаю, коли це станеться, але впевнений, що тут не буде й ноги правосеків.

Випиті два півлітрові стакани пива дають про себе знати поштовхом у сечовий міхур. Я йду шукати кущі, знаходжу їх і дзюрю. Вийшов на берег, де неподалік невеличка дерев'яна кладка. З нею в мене пов'язані особисті спогади. Колись із батьком ми ходили сюди рибалити. Батько брав вудочки й два відра, собі – велике, мені – дитяче пластмасове. Я сидів поруч із ним на кладці й зі справжньою вудкою в руці почувався майже дорослим. Я любив свого батька, як люблять усі хлопчики. Він був турботливим і добрим до мене, хоча вільного часу мав обмаль. У той час мама працювала за фахом учителькою в школі, батько – головним інженером на одному із заводів міста. Він часто їздив у відрядження до столиці, а коли мені виповнилося вісім років, у родині почало відбуватися щось мені не зрозуміле. Мама нишком плакала, а коли батько повертався з Києва, вони сварилися. Не при мені, але я й так усе чув і лише не розумів, чому в наших стінах, де завжди було тихо й затишно, раптом з'явилися сварки. Я помітив, як батько часто подовгу дивиться на мене сумними очима. Тоді я підходив до нього, обіймав за шию й говорив, що люблю його. Батько пішов від нас, коли мені не було ще й дев'яти років. Уже пізніше я дізнався, що в столиці він знайшов собі іншу жінку. Мати не подавала на аліменти, бо була горда.

– Мені нічого від тебе не потрібно, – сказала вона йому, коли батько забирав свої речі. – Але в тебе є син, і ти мусиш йому допомагати.

Років зо два по тому батько приїжджав до Первомайки тричі на рік, забирав мене, ми разом гуляли, рибалили, і я міг просити купити що завгодно. Потім він приїхав раз за рік, а пізніше взагалі вже не з'являвся в моєму житті. Мати,

зрозумівши, що більше матеріальної допомоги чекати не варто, покинула вчителювання, вивчилася на маляра-штукатура й пішла працювати на будівництво. Кілька років тому вона вийшла на пенсію. Друзі пожартували, що в юного хлопця мама вже пенсіонерка, я не образився, просто пояснив, що я пізня дитина, мама мене народила, коли їй було за тридцять.

Я чекав на батька. Довго чекав. Дитяче чекання має інші виміри, ніж у дорослих. З роками бажання його побачити, зустрітися з ним зростало, але паралельно з цим почала рости ненависть до нього, до батьківської байдужості. Багато років я його не бачив, а коли дивився репортаж про події на Майдані, побачив. Серед величезного натовпу я впізнав батька. Він був там! Я ненавидів його та любив, як раніше, як у тому дитинстві, де хлопчик ріс без батьківської любові.

Еліна

Повертаюся зі зміни додому. Відпрацювала добу в госпіталі ветеранів війни. Мої однокурсниці дивуються, як може подобатися робота в такому закладі, де лише німечні старенькі. Не можу пояснити, але мені справді до душі моя робота. Старі люди схожі на дітей. Вони беззахисні, їм багато не треба, головне – увага й душевне тепло. Уже давно зробила висновок: що ближче людина до порогу вічності, то добрішою вона стає. Змінюються навіть ті, хто поїдомів нелюбих невісток або сварився з власними дітьми. І це відбувається в них на рівні підсвідомості, а не заплановано. Можливо, у той час, який їм залишила доля, вони хочуть спокутувати свої земні гріхи й натомість отримати частину любові, котру не встигли відчувати за сварками й життєвими буднями? Саме тим, яким лишилося мало, я дарую усмішки, обіймаю, як донька, і скрашую їхні будні.

Ось і автовокзал. Неподалік квартал Шевченка, де ми мешкаємо. Усе мое свідоме життя минуло в цьому доволі тихому та спокійному зеленому кварталі. Добу не бачила своїх донечок і вже скучила за ними. Прискорюю ходу, бо хочеться швидше пригорнути до себе своїх пташенят, уткнутися носом у їхні маківки й відчувати рідний запах дитячих голівок. Уявляю, як вони наперебій почнуть щебетати про те, чим займалися вдень, що їли, де були, а потім почнуть скаржитися на те, хто кого з них образив перший. Сварки між дівчатками – проблема. Знаю, що брати й сестри в родинях часто не миряться між собою в дитинстві, але мені хочеться, щоб вони жили дружно.

– Ви сестрички, найрідніші люди, тому повинні триматися купки, як пташенятка в гніздечку, допомагати одна одній і захищати, – не раз повторювала їм, але минав день, і вони знову сварилися.

Я мала повне право в дитинстві ображатися на Соломію. Батьки приділяли їй більше уваги, ніж мені, її ніколи не сварили, шкодували, бо «дитина меншенька», «слабенька» й «чемна». Іноді мені хотілося дати по дупі Солі, але не піднімалася рука на те блакитнооке біляве тихе мишеня. Вона справді виглядала такою беззахисною, схожою на янголятку, що не було ніякого бажання її ображати. І я приносила їй цукерки, якими мене хто-небудь пригощав, і терпіла її хлипання, коли вона ненароком падала чи забивалася на гойдалці. Головне, що на мене надовго не залишали Солю, бо знали, що я сама щось утну й Солі дістанеться. Ми із сестрою жили різними життями під одним дахом, і нам, таким різним, бешкетниці й тихоні, було однаково добре.

– Елінко! – чую позад себе й обертаюся.

– Сашко?! – здивовано скрикую я й кидаюся в обійми хлопця. – Яким ти боком тут?

– Приїхав додому. Чи не маю такого права?

Ми сідаємо на лавці біля будинку, закурюємо. Сашко жив у моєму кварталі, і наше дитинство було спільним, хоча він на два роки старший. Після школи він вступив до одного з київських вишів, потім одружився, і я його не бачила кілька років. З ним ми зустрілися в столиці під час тривожних подій на Майдані. У той час я відпрацьовувала по дві доби підряд, щоб мати змогу поїхати в Київ на Майдан. Наша зустріч була випадковою. Я дізналася, що Сашко – рухівець, тісно пов'язаний із Рівненською організацією. Поїхала з ним до Рівного, там зблизилася з молоддю «Правого сектора», разом із ними почала збирати медикаменти та допомогу майданівцям і на Майдані вже була разом із «Правим сектором». Після того я Сашка не бачила, а тепер він сидить поруч зі мною, і ми згадуємо події Революції Гідності.

– Я так скучив за Луганськом! – зітхає Сашко.

– А за мною? – жартома питаю я.

– Ти ж сама знаєш, що в моєму житті завжди тебе не вистачає.

Я чую це й не знаю, чи жартує він, чи говорить серйозно. У дитинстві ми разом із ним де тільки не гасали! Найчастіше я була в хлопчачій команді, бо ляльки мене не приваблювали. Їх потрібно було берегти, а в мене за кілька днів у новій ляльці вже чомусь відпадала голова, губилася рука й рвалося платтячко. Хлопчаки мене не гнали, і я була в них за свою настільки, що вони перестали звертати увагу на те, що я дівчинка. Та я й сама не задумувалася над тим, що іншої статі. Мені могли набити пику, і я сама могла комусь врізати на повних правах. Так було до того часу, поки якось ми посварилися із Сашком і наше з'ясування стосунків перейшло в штурханину. Він штовхнув мене у плече, я – його. Уже не пам'ятаю, що спричинило нашу сварку, але Сашко наступав на мене, щось кричав і звично, доволі сильно штовхнув мене в груди. Його рука вдарила мене прямо по тугому горбку грудей, він це відчув і відсмикнув руку так, ніби ошпарився. Сашко став червоним, як рак, і я знітилася. У моїх однокласниць груди залишалися ще пласкими, а в мене вже виперли два горбки, які я страшенно ненавиділа. Уперше я відчула ніяковість і засоромилася.

– Та йди ти знаєш куди?! – закричала я, бо геть забула причину сварки, і побігла.

Він залишився стояти на місці, як укопаний. Після того випадку я вперше задумалася над тим, що народилася дівчинкою і, хочеш того чи ні, нею доведеться бути. З тиждень ми із Сашком намагались уникати одне одного, а трохи пізніше він уже по-іншому почав до мене ставитися. Сашко намагався завжди стати на мій захист, і в старших класах, коли настав час закохуватись, я стала його першим, але невзаємним коханням. Я ніяк не сприймала його як закоханого, для мене він був просто другом дитинства. Ми ніколи з ним не згадували про той випадок, але впевнена, що він і досі пам'ятає перший дотик до дівчачих грудей.

Ми розмовляємо про особисте життя, і я дізнаюсь, що Сашко розлучився з дружиною й приїхав до батьків.

– На реабілітацію в рідні краї, – пояснює він. – А ти як? Заміжня?

Розказую, що в мене знову непруха: я з дівчатками живу в батьків.

– Це доля, – усміхається він. – Ти самотня, я також.

- І не сподівайся! – жартую я.

- Так я ж серйозно!

- Або замовкни, або я піду.

- Не йди, – просить він.

Ми говоримо про анексію Криму, переходимо до подій в Україні.

- У нас такі гуси не злітають, – каже він. – Україна – це не Крим. Ми відстояли свою свободу на Майдані і, якщо треба буде, відстоїмо ще раз.

Я з ним повністю згодна, але обое ми доходимо висновку, що відчувається якась наелектризованість – ще мить, і ми на собі відчуємо розряд.

Євген

З мамою ідемо на дачу. Підняла вона мене – ще й на світ не зазоріло, щоб устигнути на першу маршрутку. Коли зайняв вільне місце в старенькій «Газелі», подумки подякував матері. Місто лише прокидалося, і маршрутки не переповнені, тож можна спокійно, сидячи, не затиснутим мокрими спітнілими людськими тілами виїхати за місто. Терикони – вартові Первомайки, старезні велетні, піраміди Донбасу. Не можна без них уявити нашу місцевість. А ще труби заводів зі струмками диму, схожими на цівку води, або з клубчастим сивим димом, а то й самотні та покинуті. Якщо я чую слово «Донбас», одразу виникає асоціація: терикони, труби й обов'язково абрикоси. Не ті помаранчеві соковиті плоди, а весняно вбрані дерева, коли мій край стає схожим на дивовижну казкову країну ніжного рожевого кольору. А ще степи. Вони навесні густо вкриті різнотрав'ям і непримітними квітами, але подивися трохи здалеку – і тоді розлогі степи стануть схожими на різнокольоровий килим, у який сама природа вплела стільки кольорів, скільки має.

Люблю весну – найкомфортнішу пору року на Донбасі, коли степом ще не гуляють суховії, спалюючи разом із сонцем весняну зелень. Улітку спекотно всюди: на вулицях, у помешканнях, у шахтах. Під землею спека, вийдеш нагору – те саме. Коли живеш багато років на Донбасі, звикаєш до спеки. Узимку забуваєш, як обливався потом і літрами пив воду, і починаєш чекати літа, щоб знову ставити запитання: «Коли вже скінчиться це літо?»

Виходимо з маршрутки й прямуємо вузьенькою вуличкою до своєї дачі. Колись її збудував батько. Матері вже важко обробляти город, і я пропонував кілька разів продати дачу, але вона нізащо.

– Ми можемо собі дозволити купити все на ринку, – казав я їй. – І непотрібно там горбатитися з ранку до вечора, поливати, копати й хвилюватися, щоб усі плоди нашої праці не були вкрадені за одну ніч.

– На ринку? Та ти знаєш, що вони там продають? Які хімікати підсипають, щоб швидше зрілагородини?! – обурювалася мати.

– Хочеш, я перший буду куштувати куплене на ринку? – жартував я, намагаючись переконати, що іноді навіть дешевше купити, ніж самій виростити на грядці.

– Ось як помру, тоді роби що хочеш, – так завжди закінчувалися наші розмови щодо дачі.

Мати знає, що я не люблю длубатись у землі, тому вважає, що моя пропозиція позбутися дачі – це спроба уникнути роботи на ній. Справді, для мене що працювати тут, то краще дві зміни підряд відбути під землею, але мати ніяк не може зрозуміти, чому мені не цікаво, які сорти помідорів родять краще й чим труїти колорадів. Іноді ми з хлопцями приїжджаємо сюди на відпочинок. Це буває тоді, коли запланували зварити кашу чи насмажити м'яса, а погода не сприяє цьому. Тоді ідемо сюди, під навісом готуємо страву та залишаємось у будиночку на ніч. Ніде правди діти: частенько я давав друзям ключі для ночі кохання з дівчатами на дачі, та й сам таке робив. Гадаю, що мама про це здогадувалась, але мені не дорікала. Я також їй вдячний за те, що жодного разу не сказала мені щось на кшталт «Я тебе народила...», «Я тебе сама зростила, тепер ти мусиш...», хоча такі дорікання чи не щодня може чути від своїх батьків Юрко.

Мама вручає мені лопату й паличкою відмічає на землі грядки, які я маю скопати. Поки я ворушу лопатою вологу землю, вона чаклує над мішечками з насінням.

– Спочатку посію моркву, – говорить чи до мене, чи сама собі. – Потрібно зробити це, поки земля не висохла, бо такі маленькі зернятка в ній засохнуть, ледь припече сонце.

Мама скородить скопану землю, проводить паличкою рівненькі рядочки. Про політику зараз не говорять хіба що стовпи при дорозі, тож і ми починаємо розмови.

– Не розумію, чому нас ненавидять за те, що розмовляємо російською? – почала мама. – Чи ми винні в тому? Люди мали вибір, якою мовою навчати дітей у школах. Батьки розмовляють російською, їхні діти з пелюшок чують цю мову, тож закономірно, що віддавали дітей у школи з російською мовою навчання. Українська була певний час не обов'язкова до вивчення, тож батьки, щоб не перевантажувати мозок дітей, відмовлялися від неї. І це впродовж багатьох років!

– Тепер мова наша й наших батьків для бандерівців стала ворогом номер один. Ми ж не змушуємо їх розмовляти російською, нашою мовою, тож чому ми не маємо вибору?

– Бо ми з Донбасу. Доки Донбас мовчки гнув спину, доти було все добре, а як подав голос, одразу став поганий.

Мама дістає з кишені сарафана інший пакетик, щось відмічає на папірці олівцем і знову схиляється над грядкою.

– Так уже склалось історично, що російська мова стала нашою рідною, – каже вона. – Я добре знаю українську, але в такому віці змусити мене розмовляти українською просто абсурдно. Якщо навіть я почну нею говорити, то все одно мислити буду російською. Ось тобі й свобода!

– Мамо, яка свобода? Ми завжди були рабами олігархів і гарували мовчки в той час, як країну грабували ті, хто нагорі. Зміни були потрібні негайно, але не таким способом, як на Майдані.

– Знаеш, Женю, скільки людей розповідали про те, що бували на Західній Україні і, коли зверталися до людей у магазині чи деінде, їх не обслуговували лише за те, що зверталися російською. Це обурливо й принизливо. Хіба мало людей звідти приїздили на Донбас до знайомих чи родичів? Звичайно, що тут їх за мову називали бандерівцями, але це ж не зі зла, по-доброму, і ніхто ніколи не відвертався від них. Чому й звідки в них така ненависть до російськомовних?

– І одружувалися наші хлопці на їхніх дівчатах, привозили сюди, і ніхто їх не ображав, – сказав я й додав: – Напевно, у нас добріші люди, і нам не важливо, якою мовою людина розмовляє, аби лише не була гівном.

– І що з нами далі буде? – зітхає мама.

Вона випрямляє спину, поправляє на голові хустинку, яка збилася набік, і пильно дивиться на мене, ніби я знаю відповіді на всі запитання.

– Я не знаю, що з нами буде, – кажу їй, – але впевнений, що буде все добре.

– І степи дихатимуть вільно, – задумливо промовляє мама й дивиться кудись угору, де в небі зависла маленька хмаринка, схожа на молодого кучерявого баранчика.

Еліна

Учора подзвонив Сашко й запросив до ресторану, я погодилася. Мені потрібно було якнайшвидше відірватися від минулого, забути людину, на яку я поклала надії й навіть уявляла своє майбутнє поруч із ним.

«Вечір вихідного дня з другом дитинства? Чому б і ні?» – подумала я.

День провела зі своїми пташенятами: гуляли містом, сходили в дитяче кафе. Наближався вечір, а я все ще не визначилася, що мені вдягнути. Згадалося суто жіноче: «Узимку відкриєш шафу – увесь літній одяг, улітку нема чого вдягати». Так і в мене. Є кілька суконь, які я вдягла, покрутилась у них перед дзеркалом і поклала на своє місце. Ось не можу ходити в сукнях, хоч ти лусни! Штани,

джинси – зовсім інше! Дістала блузки, різні кофтинки, приміряла й відчула, що вже краще. Обрала легеньку кофтинку блакитного кольору на гудзиках. Як завжди, моїм грудям мало місця, і вони виглядають із неї. Нехай і так. Тривалий час у підлітковому віці я ненавиділа свої великі груди і, лише коли стала жінкою, зрозуміла, що вони один із найкрасивіших винаходів матінки-природи. Жінка може бути непривабливої зовнішності, але якщо її грудям бракує місця під одягом, то чоловічі погляди будуть не на обличчі, а в жінки за пазухою. Якщо є кофтина, то потрібна спідниця. Переміряла всі свої п'ять спідниць і закинула їх у шафу. Дістала джинси, натягла на себе й відчула себе людиною. Нехай не дрескод, але зручно.

– Пташенятка, Соля вам прочитає на ніч казку, а ви будьте чемні! – даю вказівку дівчаткам, цілую їх по черзі і йду з дому.

Сашко вже чекає на мене біля під'їзду будинку. На ньому модна брендова футболка, джинси, тож добре, що не вдягла вечірню сукню.

– Я замовив нам столик, – сповіщає він, привітавшись.

У приміщенні ресторану затишно, тихо, напівтемрява. На столі переді мною тареля із салатом.

– Мої улюблені морепродукти! – кажу я й із вдячністю поглядаю на друга. – Ще не забув, що мені подобається?

– Я нічого не забув, Елінко, – каже він, і його погляд важко й неохоче відривається від моїх грудей.

П'ємо червоне напівсолодке вино, жуємо салати й згадуємо дитинство.

– Ти мені завжди подобалася, – нагадує він те, що мені й так відомо.

– Знаю, але одружився ти з іншою, – легенько нагадую.

– Ти обрала не мене.

– Погано старався, – жартую я.

Сама в цей час думаю, чи могло скластися по-іншому мое життя, якби я відповіла Сашкові взаємністю. Можливо, він би був гарним чоловіком та батьком наших дітей? І саме зараз чомусь у голові промайнуло запитання: «Який він у ліжку? Пристрасний чи кволий? Холодний чи гарячий?»

«Це вино у всьому винне!» – відганяю такі думки й знаходжу собі виправдання.

– Потанцюємо? – питає він і подає мені руку.

Не пам'ятаю, коли востаннє чоловік запрошував мене на танець. Танцюю з ним під легку оркестровку, відчуваю запах дорогих парфумів, і в голові трохи паморочиться. Якби мама почула мої думки, то сказала б: «Я ж казала, що в тебе чоловіки на першому місці!» Мамо, ти помиляєшся. Я не збираюся спати із Сашком, якщо навіть його близькість зараз мене легенько збуджує. Музика стихає, і ми повертаємося на місця за столиком. Сашко починає розповідати, як йому важко, бо сімейне життя не склалося.

Я слухаю його, намагаюсь удавати, що мені це цікаво, а насправді ж байдуже. Не терплю чоловіків-плаксіїв. Ми ніби помінялися ролями, коли наразі повинна я, як жінка, хлюпати носом, а не він. За годину його ниття мені справді стає нудно. Гадала, що Сашко й справді хоче просто провести вечір із давньою подружкою, а виявилось, що йому потрібна лише жилетка, у яку можна виплакати.

– Чому ти повернувся в Луганськ? – вставляю своє запитання в його «плач Ярославни».

– Я ж казав: на реабілітацію.

Занадто добре знаю Сашка, тому нутром відчуваю – бреше. Дивлюся йому в очі так пильно, що він не витримує мого погляду, бере фужер із вином, робить ковток.

– А якщо правду?

– Іноді краще не знати правди, – каже він, і тут я засумнівалася, чи то жарт, чи насправді є таке, про що мені краще не знати.

Я не наполягаю на відповіді й пропоную піти додому. Коли порівнялися з будинком, де він мешкає, Сашко зупиняється, притягає мене до себе й намагається поцілувати.

- Облиш! - відштовхую його від себе.

- Чому?! - здивовано питає він. - Ти самотня, я також. Ми дорослі люди, тому...

- Ми лише друзі, - нагадую йому. - Якщо хочеш затагнути мене в ліжко на ніч, обламайся, нічого не вийде. Можу розрахуватися з тобою за вечерю грошима.

- Елінко, навіщо ти так? - ображено промовляє він так, що мені стає його шкода.

- Вибач, що так грубо, - м'яко кажу я, щоби згладити свою провину. - Але не роби більше так ніколи. Добре?

- Гаразд. А ти зовсім не змінилася.

- Така вже я є, - усміхаюся Сашкові.

Чмокаю його в щоку, дякую за вечір і поспішаю додому. Вікна нашої з дівчатками кімнати виходять на інший бік, тому я не знаю, чи сплять вони вже.

«Напевно, що так», - думаю я й дістаю ключ від під'їзду.

Євген

Повернувшись із дачі, хапаю випраний рушник і вже на ходу до ванної кімнати сповіщаю матері:

- Я сьогодні перший миюся!

- Хто б сумнівався! - усміхнулася вона у відповідь. - Хоча б повечеряти встигнеш?

- Буде видно! - відповідаю, уже зачинивши двері.

Умикаю душ, намащую тiло гелем i швидко змиваю. Треба ще встигнути поголитися, бо сьогодні побачення з Любою. Коли змита пiна з обличчя, розміркову, яку туалетну воду взяти з полицки. Я повинен не лише виглядати бездоганно, але й приємно пахнути. Ще не знаю, якi запахи подобаються Любі, тож після кількох хвилин вагань хапаю навмання пляшечку з полиці й відчуваю приємний освіжаючий запах.

- Я вже! - крикнув, щоб мати почула на кухні.

- Іди хоча б щось перехопи, - озивається вона.

Звичайно, що перехоплю. Не хочу, щоб на побаченні думав не про свою дівчину, а про те, чи не забурчить у мене в животі в найвідповідальніший момент. У халаті забігаю на кухню, хапаю млинець і засовую його в рот.

- Та встигнеш! - каже мама. - Сядь за стіл, поїж по-людськи.

Корюся. Сідаю, беру виделку й поспіхом вечеряю, запиваю киселем і чмокаю матір у щоку.

- Мені час!

- Біжи вже! - Вона легенько шльопає мене по лопатці.

Надворі почало сіріти. Вітерець, що вдень носився верхівками дерев, десь заснув серед гілля. Стихли пташки, і лише ненажерливі поодинокі голуби все ще шукають їжу. У нас із Любою завтра вихідні, тож маємо багато вільного часу. У нашому розпорядженні ціла ніч під весняними зорями. Я поспішаю до гуртожитку, де вона мешкає, і від хвилювання спирає дихання.

«А якщо не прийде? Що, як передумає?» - чомусь настирливі сумніви штрикають у мозок.

Люба – кругла сирота. Її батько загинув в автомобільній аварії, коли їй було десять років, а мама померла від раку два роки по тому. Дідусів та бабусь у неї не було, тож дівчинка виховувалась у Северодонецькому інтернаті, потім закінчила медучилище, і її направили на роботу до нашого міста. Любі виділили кімнату в гуртожитку. Вона розповідала, що кімнатка невелика, кухня одна на п'ять кімнат, але є свої ванна кімната та санвузол. Вона ніколи не нарікала на долю, не мала звички, як інші дівчата, плакатися, що не вистачає грошей на гарний одяг, косметику чи відпочинок. Люба сприймала життя таким, яким воно в неї є. Якось під час розмови вона сказала:

– У мене є своє життя, і я його люблю. Чому тоді маю заздрити іншим?

Це мені дуже імпонувало, але було дещо, що напружувало. Люба була активним учасником луганського Майдану, погано відзивалася про тітушок та вважала, що ми повинні нарешті відчути, що є українцями. У її розумінні ми зобов'язані вивчити українську мову, почати нею розмовляти й обов'язково мати у своєму гардеробі вишиванку. Про це вона неодноразово заявляла в компанії, і я відчував незручність від того, що не міг погоджуватися з нею. Вона мені настільки подобалася, що я боявся сполохати її зайвим словом. Відколи ми почали зустрічатися, я всіляко намагаюсь обходити такі теми. Навіть не знаю, скільки часу мені вдасться уникати теми патріотизму, на який у нас різні погляди. Вона вважає, що любить свою країну, я також, але вона помиляється у своїх поглядах, і я плекаю надію, що прийде час, і вона зрозуміє все й зможе визнати свої помилки.

Здалеку помічаю її показну постать. Люба чекає на мене в умовленому місці – на розі двох будинків, неподалік від гуртожитку. Я йду на побачення без квітів, але обов'язково їх куплю, коли будемо проходити повз ятку з квітами. Здавалося б, упевнившись на власні очі, що дівчина прийшла на побачення, я повинен був заспокоїтися, але ж ні! З кожним кроком скорочується між нами відстань і пропорційно ще більше шаленіє серце в моїх грудях.

– Привіт! – кажу я й торкаюся губами її щоки.

– Привіт! – усміхається вона.

Усмішка в Люби щира, непідробна, погляд – відкритий. На мене дивляться її карі, широко розплющені очі, обрамлені густими довгими віями, і від того погляду

хитається під ногами земля.

«Таке вперше зі мною», – майнула мимоволі думка.

Я пропоную прогулятися вулицями, знайти кафе з літнім майданчиком і там посидіти. Люба погоджується, і я беру її за руку. Вона в Люби м'яка, з прохолодними кінчиками пальців. Ми йдемо вулицями, які ввечері стали ще більш гамірливими, ніж удень: молодь вийшла на відпочинок. В одному з кафе літній майданчик ущент забитий відвідувачами, тож прямуємо до іншого. Там є місце, але багато молоді напідпитку, в основному хлопці, вони голосно розмовляють і ще голосніше сміються. Поглянув на Любу – невдоволений погляд, хоча всміхається куточками вуст.

– Підемо далі, – пропоную я.

А ось і квіткова ятка. Заходимо з Любою разом, і я питаю:

– Які квіти тобі подарувати?

– Женю, не треба ніяких, – усміхається ніяково дівчина.

І тут я розумію, що повний телепень. Хто ж запитує про таке в наречених? Квіти потрібно просто дарувати! У мене були такі дівчата, що самі навіть вимагали, а не просили купити їм квіти. Звичайно, що я купував, але від того не відчував задоволення.

– Зачекай на мене тут! – кажу я Любі й обираю букет із білих троянд. – Любонько, це тобі! – промовляю щасливо й віддаю їй квіти.

– Дякую, Женю!

У погляді безмежна вдячність. За квартал знаходимо кафе, де не гамірно і є вільні місця. Замовляємо морозиво, сидимо одне навпроти одного, і я можу добре бачити кожну рисочку її обличчя. Повні губи навіть завеликі для її обличчя, але зовсім не псують тонкі риси, очі великі, виразні, чорні брови врозліт, на щоках ледь помітні маленькі ямочки, коли вона всміхається. А чого варта її коса! Волосся темне, блискуче, можливо, навіть пофарбоване, але коса товста, сягає

ледь не до талії. Люба доідає морозиво, і ледь помітна його біла цяточка застигла на губі. Не можу зрозуміти, чи є на них помада, і спостерігаю, як цяточка тане на теплих дівочих устах.

Ми сидимо ще з півгодини, розмовляємо про щось неістотне й незначне, а я не хочу, щоб цей вечір скінчився. На небі вже зарясніли зорі й повнолиций місяць поважно споглядає на землю.

- Може, ще щось замовимо? - запитую я в дівчини.

- Що саме?

- Що ти хочеш.

- Каву або чай.

Замовляємо каву, повільно смакуємо міцний напій. Відвідувачів меншає, і Люба пропонує піти звідси.

Ми йдемо вулицею, і тіні від наших постатей на асфальті то кумедно витягаються, то стають куцими. Ми разом сміємося, спостерігаючи за ними, аж поки опиняємось у темному місці, де нема вуличних ліхтарів. Я обіймаю дівчину за худенькі плечі, легенько пригортаю до себе й цілую. У неї губи м'які, чуттєві й пахнуть яблуком сорту антонівка. Наші вуста знову й знову зустрічаються, і ми вже разом вдихаємо щемливий аромат достиглих яблук.

Не змовляючись, прямуємо в бік її гуртожитку. Дівчина веде мене на другий поверх. Вузкий, погано освітлений коридор. Зупиняємося біля дверей, які Люба швидко відмикає, веде мене за руку всередину, вмикає світло.

- Ось тут я живу! - каже вона, хоча й так відомо, куди ми прийшли.

- У тебе так затишно!

- Дякую. Щось пити будеш?

- Холодної води, якщо можна.

Дівчина йде в маленький коридорчик, де з одного боку двері до санвузла, з другого – вішак, а поруч із ним – холодильник. Вона дістає літрову пляшку «Моршинської», подає чашку.

– Така підійде?

– Так! Звичайно!

Наливаю в чашку води, залпом випиваю, намагаючись утамувати внутрішній жар. Не допомогло – знову п'ю воду.

– Уже краще? – усміхається Люба, беручи з моїх рук пляшку.

Її уста такі звабливі, що я вихоплюю з її рук «Моршинську», ставлю на стіл, припадаю до вуст. Вона відповідає таким палким поцілунком, що в мене починає втікати земля з-під ніг. Мої руки самі тягнуться до її грудей, і я несамовито швидко починаю розстібати гудзики. Любина рука потяглася до вимикача, і ми опинились у повній темряві. Коли очі звикли до неї, ми вже лежали зовсім голі на її ліжку. Я вкриваю цілунками кожну клітинку її тіла.

– Моя, моя Любонька, – гаряче шепочу я. – Я кохаю тебе, моя люба.

– Я люблю тебе, Женю, – каже вона так тихо, що я ледь чую через стукіт серця в грудях.

– Моя кохана, ми будемо разом завжди, що б не трапалося...

– Завжди разом?

– Так, завжди.

Наші тіла сплітаються в танок кохання, і ми кохаємося шалено, гаряче, довго й пристрасно. Коли розгарячілі знеможені тіла відпочивають, я пригортаю її, ніби страхаюсь, що вона може кудись зникнути. І знову кохаємося до нестями. Стомлені й щасливі, ми раз по раз освідчуємося в коханні й підкріплюємо обіцянками завжди бути разом, усе життя, що б там не трапалося. Коли Люба,

геть стомлена, прилягла мені на плече, я пещу її волосся й знову повторюю, що кохаю її.

– Дякую тобі, – прошепотіла вона.

– За що?

– За цю ніч кохання.

– У нас попереду ціле життя, сповнене кохання, – відповідаю я й чую, як її дихання стає спокійним і рівним.

Люба заснула. А я борюсь зі сном, боячись, що засну й прокинусь у своїй кімнаті, де її не буде поруч. У вікно заглядає цікавий місяць, лле своє срібло на волосся моєї коханої.

Еліна

Збираюся на зустріч із Сашком. Ми домовилися посидіти десь, випити по чашці кави й поговорити. Мама бачить, що я кудись лаштуюся, і одразу:

– Еліно, прошу тебе, благаю, не лізь куди не треба.

– Мамо, це куди саме?

– Ти сама знаєш свою вдачу: завжди кудись влипнеш. Країну ти не зміниш і той безлад, що коїться в місті, самотужки не припиниш.

– Мені не байдужа доля моєї країни, і ти це добре знаєш, – відказую їй, одягаючись.

– Ось тому й прошу. Це ж добре, що ти була на роботі на початку березня, коли таке в місті коїлося, що не приведи Господи.

– Згодна, що самотужки я бандитів не розжену, але й сидіти склавши руки не збираюся!

– Подумай про дівчаток, – просить мати.

– Мамо, якби я про них не думала, то мені було б байдуже, що там у місті коїться і який прапор піднято, але я саме про них і думаю. Мені не байдуже, де будуть жити мої діти, – кажу якомога спокійніше, а в самої всередині все кипить.

– Усе минеться, люди заспокояться, і знову стане тихо-мирно.

– Мамо, ти сама віриш у те, що кажеш?

– Вірю. Я знаю, що Луганськ – спокійне місто. Треба лише перечекати, і все стане на свої місця. А тебе, Елю, прошу лише про одне: забудь про свої громадські організації, побудь хоча б трохи просто матір'ю, а не активісткою.

Мама не просто просить, вона благає.

– Забути Небесну сотню? Зрадити їх?

– Не треба так, доню. Я також оплакувала їх, тому не хочу втратити тебе, щоб горювати, як матері Небесних янголів.

– Не хвилюйся, усе буде добре, – кажу їй і чмокаю в щоку на прощання. – Нікуди встрявати не буду й швидко повернуся. Обіцяю!

Замовили собі по чашці кави й сидимо із Сашком у невеличкій затишній кав'ярні. Він озирається навколо, ніби когось виглядає.

– Ми на когось чекаємо? – питаю.

– Ні. Звідки ти взяла? Просто оглянув публіку навколо: не люблю зайвих вух.

– Питай уже, що хотів, – усміхаюся йому, відпиваючи каву.

– Від тебе нічого не приховаєш, – у тон мені відказує Сашко й одразу напругу просить: – Елю, розкажи мені про події в місті на початку березня.

– Розказати про те, що ти сам добре знаєш? – питаю й уважно дивлюся на нього. – Мені здається, що ти знаєш навіть більше, ніж я сама. Першого й другого березня я була дві доби на роботі. Моя співробітниця поїхала в село до хворої матері, а мене попросила підмінити. Знала б, що таке буде коїтися, – не погодилась би.

– І кудись би вляпалась, – повторює він слова моєї матері, від чого я кидаю на нього докірливий погляд.

– Розкажу, про що розповіли члени нашої організації, які стали очевидцями мітингу першого березня біля пам'ятника Шевченку, куди прийшли проросійськи налаштовані організації.

– Що конкретно хотіли проросійськи налаштовані мешканці міста?

– Агітували за надання російській мові статусу державної, виступали проти нової української влади, як навіжені, викрикували лозунги проти «коричневої чуми» та «фашистів». Мітинг був добре підготований, про що свідчили численні прапори Росії та чорно-жовто-білі. Ось тоді все й почалося. Мітингарі рушили колоною до будинку ОДА, де вже спустили прапор України та підняли російський. Там стояли намети, у яких закликали людей записуватися добровольцями в народні дружини, які мали їхати в Крим на «допомогу». То був перший день божевілля Луганська.

– А другого дня?

– Божевілля продовжилося наступного дня, – вела я розповідь, згадуючи події другого березня. – Відбулося засідання Луганської обласної ради, де ухвалили рішення про проведення референдуму щодо федералізації України та надання російській мові статусу державної. Тоді пролунали заклики заборонити низку організацій, таких як ВО «Свобода», наш «Правий сектор», УНА-УНСО, «Патріот України» та деякі інші. Натовп людей заблокував будівлю облради, інші в балаклавах із російськими прапорами штурмували будівлю й підняли над нею ту ганчірку. Ось таким був день другого березня в нашому місті.

- Ваша громадська організація повинна бути обережною.

- Тоді ще ніхто не думав про обережність. Ми всі вірили, що цей хаос недовгий і не матиме продовження, тож дев'ятого березня активісти міста вийшли, щоб протистояти проросійським силам.

- Це правда, що тоді на мітинг вийшло близько двадцяти тисяч містян? - питає Сашко ніби ненароком, але я відчуваю, що для нього важливо все, що почує від мене.

- Не можу сказати, скільки, за різними оцінками від десяти до двадцяти тисяч, але справді багато було. Того дня я вже не була на роботі, тож вийшла разом із нашими, щоб протистояти людям, які чомусь збожеволіли. Відбулася сутичка, мені дісталися синці під оком і на плечі, нас відтіснили. Натовп навіжених захопив приміщення ОДА, повісив російський прапор. Повір, ми зробили все, що могли, але нас було не настільки багато, щоб змінити ситуацію. Ми прохали міліцію допомогти - марно, вона лише спостерігала за штурмом будівлі.

- І що було далі?

- Ми все ще вірили, що міліція ось-ось витурить самозванців із захоплених приміщень, але минали дні, нічого не змінювалося, і посіянний вірус сепаратизму почав поширюватися серед мешканців міста. І навіть тоді я була впевнена, що здоровий глузд візьме гору. У нас завжди було спокійно в місті, а тут...

- Ясно, - протягує Сашко й про щось замислюється.

Я допиваю каву, чекаю, поки він повернеться до розмови. Сашко мовчить, його чашка порожня. Зараз я вже майже впевнена, що він приїхав у Луганськ не просто так, а з якимось завданням. «А якщо я помиляюсь і він засланий козачок?» - майнула в мене думка.

- Ти мене познайомиш з активістами міста? - питає він, і я ще більше насторожуюся.

Не знаю, що йому відповісти. Здати своїх? Я Сашка добре знаю, але ж із часом під впливом інших людей, обставин та подій люди часто змінюються.

– Подивлюся на твою поведінку! – відбуваюся жартом.

Сашко розраховується за каву, і ми йдемо з кав'ярні.

Євген

Я мав показати степ своїй коханій. Раненько ми сіли в маршрутку й покинули агломерацію.[2 - [ii] (#_ednref2) Агломерація – компактне скупчення населених пунктів.] Позаду лишилося скупчення містечок та сіл, зникли з поля зору терикони та труби. Ми звернули з дороги й пішли подалі від землі, закутої в асфальт, туди, де простягався вільний степ, де земля могла дихати. У мене за плечима рюкзак, тримаю за руку Любу, і ми йдемо все далі й далі від цивілізації, туди, де безкрайній степ розлігся аж до горизонту. І вже незабаром в обидва боки нічого не видно, лише ми двоє й наш луганський степ. Навколо зелений квітучий океан, по якому матінка природа розсипала впереміш різнокольорові квіти. Я розстилаю килимок, і ми сідаємо на нього спиною до спини.

– Ти помічала, що небо над степом інше? – питаю я Любу, вдивляючись у бездонну синь. – Воно набагато ширше, синіше й бездонніше.

– Мені завжди здавалося, що наші степи мають характер, як люди. Вони народжуються, проживають своє життя. Їхній настрій змінюється, і вони можуть бути сумними або радісними, задумливими й грайливими. Узагалі степ найчастіше буває меланхолійним.

– Лише в степу людина й природа сприймаються як єдине ціле, – кажу я задумливо.

– Тут людина може відчутти повну гармонію, – додає моя кохана.

Наші спini торкаються одна одної, і я відчуваю, як мій хребет уперся в її косу, відкинуту назад. Повітря дрижить від тихого монотонного дзижчання жучків, до них додається легка, трохи скрипуча музика численних коників та цвіркунів. Незліченний світ комах зливається в тихе тріскотіння, без якого степ не мав би такої принади. Музику степу підхоплює численне птаство. Його спів-свист чути з

усіх боків, і я помічаю, як небо над нами розсікає крилами яструб.

Різнокольорова ковдра степу, зіткана природою з безлічі кольорів, стиха колишеться від легенького вітерця, що вільно пробіг-прошелестів по верхівках квітів, понісся далі, щоб десь знайти балку й там спочити в кущах терену або шипшини. Степ стає схожим на море, коли пробігла хвиля й незабаром прийде інша.

Тисячоколірний степ пахне шавлією, звіробоем, конюшиною, полином, типчаком і душицею. Таке різноманіття запахів, їх поєднання може бути лише в степах.

- Цієї весни багато маків, - порушує тишу Люба. - Така тендітна квітка з тремтливими пелюстками, маленька, але є окрасою степів. Здалеку здається, що до горизонту примикає яскраво-червона хвиля степу. Маки - королі степу. Чи не так? - чи то питає дівчина, чи то стверджує. - Шкода, що не видно воронців. Мені подобаються ці квіти, у яких ажурні яскраво-зелені листочки вінчає вогняно-червона квітка.

- Півонія тонколиста - здається, така їхня правильна назва. Люди традиційно не помічають краси природи навколо себе, знищують її власними руками. Воронці занесені до Червоної книги, але їх усе одно зривають, хоча вони одразу в неволі гинуть.

- Напевно, квіти також бувають волелюбними.

- Любонько, бачиш он ті жовтенькі квіточки із загостреними пелюстками?

- Їх тут багато. Вони також під охороною?

- Так. Це тюльпан Шренка. Якщо пошукати, то можна знайти ще й темно-червоні та навіть фіолетові, але найбільше їх жовтого кольору. Якось я читав, що багато науковців вважають їх родоначальниками перших культурних сортів, у тому числі й відомих голландських тюльпанів.

- Цікаво!

– У п'ятнадцятому столітті дикоростучий тюльпан Шренка був вивезений турками в Крим і введений у культуру при дворі султана в Стамбулі. Там його називали «лале», звідси жіноче ім'я, популярне в країнах Сходу. Ти знаєш легенду про цю квітку?

– Розповіси – буду знати.

– Царський син Фархаде був закоханий у красуню Широн, але лиходії з помсти розпустили чутки, що дівчина загинула. І тоді воїн погнав свого вірного коня на скелю та розбився. Там, де його кров упала на землю, виростили ось такі тюльпани – символ пристрасного кохання.

– Сумна легенда. Я знаю дещо цікаве про ще одну царицю степів – сон-траву. Ти знаєш, чому сон-трава цвіте навіть тоді, коли температура повітря – нуль градусів?

– Справді?! Я не знав.

– Коли в повітрі нульова температура, усередині квітки вона становить вісім градусів із плюсом! І все тому, що чашечка квітки – увігнуте дзеркальце, яке збирає сонячне тепло.

– Це ж треба!

– Кажуть, якщо покласти квітку сон-трави на ніч під подушку, можна побачити уві сні свою долю, – мрійливо промовляє Люба.

Я повертаюся обличчям до неї. На мене дивляться прекрасні очі коханої.

– Тобі не треба класти квітку під подушку на ніч, – кажу їй. – Ми будемо разом завжди, до скону. Ти, я й наш степ.

Бачу її вдячний теплий погляд, торкаюся її губ своїми вустами.

– Можна я розплету твою косу? – питаю я й бачу подив у її очах. – Ніколи цього не робив.

Люба повертається до мене спиною, я знімаю гумку, звільняю з полону блискуче волосся. Повільно розплітаю косу, насолоджуючись дотиком до шовку, який протікає між пальцями. Занурюю пальці обох рук у хвилі волосся, проводжу згори вниз, повертаю Любу до себе обличчям, припадаю до вуст.

Ми лежимо серед вільного степу. Над нами колишеться море різнокольорових квітів, їхній запах, терпкий, п'яний до нестями, зливається із запахом дівочого тіла, і ми кохаємося під широким і глибоким небом степу.

Еліна

Не знаю, як інші, а я завжди чекаю весну. Зима в мене асоціюється із завмиранням та сном усього живого, навіть із депресією, а весна – це завжди пробудження життя, зародження чогось нового й світлого. Щоразу є впевненість, що навесні повинні відбутися зміни, і обов'язково на краще. Цьогоріч ще на початку весни відчувалося напруження. З часом воно наростало, але все ще вірилося, що то після пережитого на Майдані. І вибухнуло все-таки! Надія на те, що в місті все стихне, заспокоїться, луснула, як мильна бульбашка. На початку квітня бойовики захопили обласне управління Нацбанку, та найстрашніше те, що було захоплене приміщення СБУ, і в руках сепаратистів опинилася зброя. Тоді ми бачилися із Сашком чи не щодня. Сумніви, що він не з наших, розвіялись у мене швидко. Він приєднався до місцевих активістів і разом із нами розробляв плани, щоб придушити в зародку сепаратистський рух. Було розроблено кілька варіантів, але ми самотужки й без зброї не могли нічого вдіяти. Попри все, ми залишались оптимістами. Надія була на ретельно розроблені плани звільнення приміщень. Ми били в набат, зверталися до правоохоронних органів, писали та їздили до столиці зі своїми пропозиціями, але завжди отримували відповідь: «Збирайте інформацію. Чекайте». Лише тут, на місці, усвідомлювали, що чекати на те, що ситуація зміниться на краще сама собою, марно, але можна було припустити, що в Києві був свій план, і ми не могли його зіпсувати. Ми чекали.

Наприкінці квітня близько трьох тисяч проросійськи налаштованих людей захопили будівлю Луганської облдержадміністрації, уже озброєні люди захопили обласне телебачення й прокуратуру. Перші блокпости з чоловіками в камуфляжній формі, озброєними, агресивно налаштованими, поставили крапку в

надії. Ніколи не забуду те, як уперше побачила озброєних сепаратистів, які роз'їжджали містом, моїм рідним Луганськом, що зростив мене й де на світ з'явилися мої дівчатка. Схоже, вони одразу відчували себе новими господарями. Серце обливалося кров'ю, коли проходила повз блокпости, які виростили на вулицях міста, як гриби після літнього дощу.

- Цей хаос повинен незабаром скінчитися, - втішала я себе.

Почалась інтенсивна підготовка до референдуму. До останнього не вірила, що він відбудеться. Була якась упевненість, що мої сусіди, земляки не поведуться на гнилу пропаганду про федерацію, відокремлення чи приєднання до Росії, але я помилилася. Дворові «ЦРУшники» подовгу засиджувалися на лавках біля під'їздів, жваво обговорюючи своє майбутнє. Найчастіше доводилося чути таке:

- Нарешті зможемо вільно розмовляти російською!

Це нібито хтось колись їм забороняв!

- Гірше вже не буде! Якщо буде федерація, то життя покращиться.

Що таке федерація, старі не знають, але в тому, що це краще, упевнені самі й інших переконують.

- «Правий сектор» наші хлопці сюди не пустять!

Насправді ж вони правосеків не бачили, а про те, що я належу до ПС, не знають.

- У Росії як добре живуть пенсіонери! Он Крим приєднався, і пенсії тепер російські отримують, а це вам не наші копійки! І нас приєднають до Росії, от тоді й заживемо!

Або ще й таке:

- НАТО в нас не буде! Ми цього не дозволимо. Київ захопили бандерівці та фашисти, а до нас ми їх не пустимо!

І марно питати, що таке оте страховисько НАТО: усе одно не знають.

Кілька разів не витримувала, проходячи повз таких «розумників», по-доброму намагалася щось довести.

– Іди звідси, куди йшла! – чула найчастіше. А коли продовжувала розмову, то виявлялося, що я донька бандерівки – це вони про маму.

І тоді доводилося закінчувати розмову на більш високих тонах, на що бабці плювали мені вслід і продовжували смакувати своїм «щасливим майбутнім». Нехай у них на старості бракує мізків, але дивувало те, що багато молоді також одержимі федерацією або приєднанням до Росії. І на роботу хоч не потикайся – одні розмови про референдум.

– Люди! Одумайтесь! Блокпости з озброєними людьми – це вже недобрий знак! – волила я якось на роботі.

Усе марно. Мене ніхто не чув. Лише одиниці моїх знайомих били в набат: «Що робити?!» Таке ж запитання ставила я керівникові «Правого сектора» на Луганщині, питала в Сашка.

Ніхто достеменно не знав відповіді, а місто в той час скаженіло, божеволіло, сходило з розуму. Я була впевнена, що референдум не відбудеться, а якщо й буде, то більшість проголосує проти розірвання України на частини.

– Надії на те, що люди не підуть на референдум, у мене вже нема, – сказала я розчаровано Сашкові.

– Якщо навіть відбудеться цей клятий референдум, то він нічого не значитиме. Він буде визнаний недійсним.

– Може, і так, але щось мені так тривожно на душі, – зізналась я.

– Не каркай! Усе буде добре!

У той злочасний день я вранці була вже у дворі. Бабці, напевно, ніч не спали. Спозаранку виходили з будинків із пофарбованим волоссям, червоними губами, з пудрою на обличчях, святково вбрані, у білих шкарпеточках та з усмішками щастя.

- Зі святом! – казали мені замість вітання.

- З яким?

- А ви не знаєте? Та сьогодні ж референдум! Донбас стане вільним!

- Та чи знаєте ви, що?... – я починала ім знову щось доводити, але натикалася на непробивну залізобетонну стіну.

Складалося таке враження, що в нафталінової частини людей міста невидима сила випила мізки, на очі напустила пелену й наділила такою силою, що стань я на їхньому шляху – знесуть, затопчуть і не помітять. Я весь час працювала з людьми похилого віку й добре до них ставилася, але зараз мені хотілося підбігти до бабці, схопити її за барки, труснути й прокричати просто в лице:

- Іди додому! Печи пиріжки дітям, частуй цукерками внуків. Чому не сидиться вдома?!

Пізніше, ближче до обіду, на вулицях стало більшлюдно: вийшла молодь і пішла голосувати, ішли й люди середнього віку.

- Мое рідне місто збожеволіло, і це факт, – зітхнула я й пішла до дітей.

- Мамо, ми підемо сьогодні гуляти? – спитала в мене старшенька.

- Ні, донечко, сьогодні мама буде вдома.

- Ти стомилася?

- Так.

- Дуже? – допитувалася Ліза.

- Так стомилася, що нема чим дихати, – ляпнула я й пішла вмитися холодною водою, бо здавалося, що не лише лице пашіє, а горить усе всередині.

У ванній довго плюхала в обличчя холодну проточну воду, аж поки лице перестало палати. Якби могла плакати, розревлась би.

Євген

– Ви справді будете розраховуватися з роботи? – спитав Антон у нас із Юрком, коли ми прийняли таке рішення.

Антонові було простіше, бо він працював сам на себе, роблячи ремонти осель та об'єктів на замовлення.

– Якщо ми вирішили захистити нашу землю від фашистів, то не буде часу на роботу. Що, по-твоєму, наразі головніше? – спитав я в нього.

– Потрібно щодня допомагати будувати укріплення, блокпости, зараз триває підготовка до референдуму, – сказав Юрко. – Незабаром люди проголосують за федерацію, і ми не знаємо, що буде далі, але повинні готуватися до оборони.

– Я з вами! – заявив Антон без вагань. – У Європу вони захотіли! А про те, що отруєні продукти з ГМО буде Європа постачати, мовчать. Там такі продукти нікому не потрібні, тож київська хунта нам їх підсуне – їжте скільки завгодно й не питайте потім, чому діти з вадами народжуються. А ще й у НАТО хочуть! Це щоб до Росії ближче підібратися та розмістити на Донбасі атомні ракети. Потрібна Україна Європі, як п'яте колесо до воза! Росія завжди була нам ближчою й ріднішою за будь-кого. Бачите, західнякам, які завжди їздять туди на роботу, буде зручно без віз, а нам яка користь від того? – гаряче говорив він. – А ви чули, що вже домовилися з американцями та Європою про те, щоб шахти Донбасу затопити?

– Навіщо? – спитав я, бо ще не чув цієї новини.

– Радіоактивні відходи там будуть хоронити із США та Європи! – пояснив він. – І це ті шахти, де працювали наші діди та батьки! Веселе ж нам життя готують фашисти!

– Сьогодні мати розповідала ще одну «приємність», – сказав я. – Уже готова постанова про те, щоб частину наших зароблених грошей вираховувати на утримання правосеків. Тож чи варто триматися на роботі, щоб годувати тих, хто готовий нас убивати за російську мову? Краще вже стати на захист своєї землі.

– Не буде відтоку всіх коштів на Київ – наш Донбас швидко розквітне, – підтримав Юрко. – Ми вже не раз про це говорили. Скільки в нас заводів, шахт, яка промисловість, а живемо бідно, бо все нами зароблене йде в столицю, щоб тих західняків годувати. Ви уявіть, яке прекрасне життя буде в нашій республіці!

– А те, що отримують у Києві, ще й розкрадуть! – додав я. – Не можна допустити перетворення Донбасу на військову базу НАТО. Наш край може прекрасно обійтися без київської хунти.

Мати підтримала мене, і ми з Юрком звільнилися з роботи. Референдум у місті перетворився на справжнє свято. У більшості мешканців був піднесений настрій, бо вірили в зміни на краще. Більшість проголосувала за відокремлення від України – і це була перша перемога. Емоції зашкалювали! Нарешті з'явилася надія на краще життя. Увечері на вулицях свято продовжилося. Молодь гуляла, і ми також. Одне лише наводило смуток і хвилювання – це Люба. Ми не зустрічалися з нею тиждень. Вона посилалася на зайнятість на роботі, а я не знав, що думати. Можливо, вона уникає мене, бо я як не намагався ухилитися від розмов на болючу для неї тему референдуму та блокпостів, усе одно вона в нас відбулася при останній зустрічі.

– Як ти можеш вірити у всю цю маячню з утворенням Новоросії?! – обурено сказала вона мені.

Я не міг їй брехати, тож сказав правду про те, що підтримую і проведення референдуму, і створення Новоросії, бо далі жити при владі, яка розкрадає все, що заробляє працьовитий Донбас, яка хоче заборонити російську мову, я не хочу.

– Є інші способи змусити працювати владу на народ, – сказала мені Люба. – Не влаштовує щось, то їдь до Києва, збирай людей, мітингуй, вимагай щось від влади, але Новоросія – це міф, створений для того, щоб розбити країну на частини. Невже ти цього не розумієш?

Я не розумів і як доказ нагадав про Майдан, коли загинули люди й нічого не домоглися. Люба багато говорила, доводила, а я не заперечував, лише вислухав її.

- Подумай добре над моїми словами, - сказала вона на прощання.

Після цієї розмови ми ще не зустрічалися. Я часто бував на блокпостах, допомагав їх споруджувати. Ми наповнювали пропіленові мішки піском і складали їх біля бетонних плит. Дуже не хотілося, щоб Люба побачила мене саме там і знову торкнулася колишньої розмови.

«Ні, не може бути, щоб вона не зрозуміла, що помиляється, - запевняв я себе. - Ми поклялися бути завжди разом, і так буде».

Після референдуму минуло ще кілька днів, а Люба все ще не зустрілася зі мною.

«Дала час мені на роздуми», - вирішив я.

Мені її бракувало. Здавалося б, що мрії про краще життя наближаються, вони вже починають здійснюватися, але повноти щастя не могло бути без моєї коханої.

І я вирішив діяти. Моя задумка схожа на підліткову, але був певен, що спрацює в потрібному напрямку.

- Мамо, я сьогодні повернуся пізно, - кажу матері і йду з дому.

Тихий, спокійний вечір зустрічає мене прохолодним вітерцем. Напевно, незабаром буде дощ, і це дуже добре, бо не доведеться їхати на дачу поливати городину. Прямує в центр міста, де вечорами у сквериках багато закоханих, а поблизу ятки з квітами продають повітряні кульки, наповнені гелієм.

- Можете мені зробити десять кульок сердечками? - запитую продавчиню.

Дівчина кидає на мене розуміючий погляд і відраховує десять кульок.

- Тільки мені потрібні до них довгі нитки, - кажу я.

– Зробимо!

І ось я під смішки молоді крокую вулицями з кульками, які підіймаються вгору й висять наді мною рожевою хмаринкою. Зупиняюся під вікнами гуртожитку, де мешкає Люба, відпускаю довжину ниток так, щоб сердечки сягали другого поверху, і чекаю. Помічаю, як відчинилося вікно, з нього простягнута рука хапає за нитку, і кульки зникають у вікні одна за одною. Виглядає Люба, сміється.

– Ну ти даєш! Ти ненормальний?

– Ага! Ненормальний! Виходь, я чекаю! – викрикую їй.

Люба у вікні зникає й за п'ять хвилин уже поспішає до мене. Від неї приємно пахне парфумами, я цілую її в губи, вбираючи всім своїм еством найприємніший запах яблук.

– Дякую! – каже вона мені, і в таку мить я ладен не лише небо до її ніг пригорнути, а й підстрибнути до нього.

– Тобі сподобався мій подарунок?

– Стеля моєї кімнати як рожева хмаринка, уся в сердечках, – усміхається вона, і я милуюся маленькими ямочками на щічках.

Ми знаходимо альтанку посеред п'ятиповерхівок, сидимо там, я пригортаю дівчину до себе й відчуваю, яке воно насправді – щастя. Цілую її уста, очі, шию, руки, шепчу ніжні слова й боюся повернення до розмови про Новоросію. Ми гуляємо вулицями й знову ховаємось у тінь. Я клянусь у вірності й укотре освідчуюсь у коханні.

– Я теж тебе люблю, – шепоче Люба. – Я ніколи нікого так не кохала.

– Ми створені одне для одного й завжди будемо разом.

– Згодна, але не розумію, як ми будемо разом, коли дивимось у різні боки, – каже Люба, і все в мені завмирає. Здається, що я вже й не дихаю. – Закохані мають не

лише ділити постіль, вони мають дихати одним повітрям, стати частиною одне одного, проживати одне життя на двох. А як бути нам?

Я мовчу, бо розгублений і не знаю, що сказати, я лише впевнений у тому, що ми повинні бути разом – і ми будемо, попри всі негаразди.

– Ти ж не думаєш, що між нами може стати стіна лише через різні погляди на життя? – кажу я після паузи. – Часто люди створюють родини й тоді, коли є повною протилежністю одне одному.

– То зовсім інше.

– Облишмо цю тему, – пропоную я. – Іноді ситуацію треба просто відпустити, щоб вона розв'язалася.

– Не впевнена в цьому, – сумно каже Люба й просить провести її додому.

– Може, ще погуляємо?

– Мені завтра вночі на роботу, удень хочу поспати. А коли тобі на зміну? Завтра? – питає вона.

– Ні, – кажу я.

Я не збрехав їй, просто промовчав про те, що з роботи вже звільнився.

Еліна

На зустріч Сашко прийшов з якимось незнайомцем.

– Знайомся, це Андрій, – сказав він, – вони стоять у нашому аеропорту.

– Еліна, – подала я йому руку, і юнак її потиснув.

Ми сіли на літньому майданчику в кав'ярні, де вдень зазвичай було мало відвідувачів. Замовили каву та круасани, і, поки чекали замовлення, я поцікавилася, чи не боїться Андрій приїжджати в місто.

- Та поки що їздимо по кілька осіб і все нормально. ДАІшники тримаються на своїх місцях, потрошку «доють» водіїв, мусорня стоїть неподалік від сепаратистських блокпостів, от лише не можу спокійно дивитися на ті ганчірки, що розвісили замість українських прапорів, - сказав Андрій. - Як побачу, одразу руки чешуться, щоб зірвати.

- А ніз-з-я! - засміялась я.

Ми попили каву, трохи потеревенили, ми з Андрієм обмінялися телефонами, і він побіг у справах.

- Чула про арешти, які почалися? - стишеним голосом запитав Сашко.

- Так. Кажуть, що по блокпостах роздають списки прихильників єдиної України.

- І це, на жаль, правда. Є ще неприємна новина.

- Кажи вже, не тягни kota за хвіст.

- Уночі арештували керівника Луганського осередку «Правого сектора». Тобі треба подбати про свою безпеку.

- Почалося! - зітхнула я. Трохи подумавши, сказала: - Я не буду нікуди тікати з міста. Це мое місто. Крапка.

- І готова щось корисне зробити для нього? - Сашко уважно дивиться на мене.

Я так і знала, що він приїхав у місто не просто так. Відчула відразу, що зараз щось видасть вагоме.

- Звичайно! - сказала я. - Що ти пропонуєш?

Сашко злегка нахилив голову й боковим зором дивиться, чи немає поруч зайвих вух. Неподалік сидить молода мама з дівчинкою років семи, вони ідуть морозиво. Ще один чоловік п'є газовану воду, і більше нікого.

– Перше завдання таке: потрібна кров, півлітра, група третя, резус «мінус». Зможеш зробити? Потрібно терміново.

– Так, зможу, – упевнено відповіла я.

Таке завдання мені здалося трохи дивним. Можливо, це була перевірка? Я не знала, але мала це виконати. На роботі зробити забір крові було надто ризиковано. У такий час ми багато чого не знаємо одне про одного, і я не була впевнена у своїх колегах. Із них я могла довіритися лише Наталці, яка, як і я, була членом «Правого сектора». Ми вирішили, що зробимо забір крові вдома. Донора шукати нам не потрібно: у мене необхідна група крові. Я навіть подумала, що Сашко спеціально назвав саме таку групу крові, бо знав мою й вирішив таким чином мене перевірити. Хоч би там як, я прийшла до Наталки зі шприцами та скляними банками з-під соку. Наталя брала в мене кров, і ми її одразу пакували в стерильні банки й обкладали кубиками льоду з холодильника. Коли все було готово, одразу подзвонила Сашкові, він приїхав і забрав кров.

– Зустрінемося о шостій вечора на старому місці, – сказав він мені стиха в коридорі.

До вечора я не знаходила собі місця. Обдумувала все до дрібниць. Було зрозуміло, що планується якась підпільна робота, і я була готова до неї. Дуже кортіло спитати, чи насправді хтось потребував крові, чи то була лише перевірка.

Мені було не шкода тих півлітра, бо я майже не відчула нічого, окрім легкого миттєвого кружляння предметів навколо себе, але розуміла, що ставити зайві запитання не маю права.

Прийшла на місце зустрічі раніше на чверть години, і, поки прийшов Сашко, мій шлунок був схожий на акваріум: у ньому булькав десь літр випитої мною газованої води. Він не питав, де я взяла кров, лише сказав скромне «спасибі».

– ГУР[3 - [iii] (#_ednref3) ГУР – Головне управління розвідки.] планує створити мережу розвідувально-диверсійних груп, – Сашко одразу ошелешив мене

заявою. – Бажаєш приєднатися?

– Міг би й не питати, – відповіла я, ледь стримуючи хвилювання.

– Тоді тобі потрібно подбати про безпеку дітей та рідних.

– Батьки нікуди не збираються виїжджати, із Солею поговорю, дітей вивезу в безпечне місце.

– Як тільки діти будуть вивезені, одразу телефонуй. Група з п'яти осіб уже є, – сказав він майже пошепки.

– Я буду шостою?

– Можеш першою, – пожартував Сашко.

Як я не намагалася переконати Солю поїхати з дітьми в Харків до моєї куми, вона не піддалася на мої вмовляння. Тож я зідзвонилася з кумою й наступного дня зранку поїхала з Луганська. З Іриною ми навчалися в одній групі; коли народилася Ліза, то вона хрестила мою дитину.

Потім Іра вийшла заміж і виїхала до Харкова. Вона одразу погодилася забрати дівчаток на місяць до себе, бо ще була в декретній відпустці.

– І тобі нема чого робити в Луганську, приїжджай і ти до нас, поживеш, поки все там стихне, – запропонувала кума.

Я подякувала й відмовилася. Того ж дня я поквапилася сісти в потяг, щоб повернутися в Луганськ.

Євген

– Що нового чути? – спитав я в матері за сніданком.

- Люди кажуть, що баптисти покидають Первомайку.

- Чому?

- Вони були проти проведення референдуму й створення нової республіки, тож тікають звідси, - пояснила мати. - Їх багато в місті, і всі ідуть звідси дружно.

- Значить, не вірять у краще життя в нас?

- Значить, не вірять. І не одні вони виїжджають. Багато сімей із дітьми ідуть до Росії, щоб перечекаати неспокійні часи.

- Одні виїжджають, інші залишаються! - якомога бадьоріше сказав я матері. - Ми ж із тобою тут живемо й будемо жити. Чи не так?

- Так воно, Женю, так, - яось із сумом промовила мама. - Але мені чомусь страшно, яось тривожно на душі.

- Не переймайся, усе в нас буде добре! Відсьогодні ми проходимемо військово навчання.

- Додому коли прийдеш? Пізно?

- Не знаю ще, але при нагоді зателефоную, - пообіцяв я матері.

У дні навчання мені все-таки довелося збрехати Любі. Вона хотіла зустрітися вдень, а я повертався додому о десятій вечора, тож сказав, що буду з тиждень на роботі допізна. На душі було гидко від брехні, але втішав себе тим, що трохи згодом усе їй розповім.

І ось наприкінці травня я вже офіційно вступив до Великого війська Донського. Мені видали форму козаків, кубанку, СКС.[4 - [iv] (#_ednref4) СКС - самозарядний карабін Сімонова.] Разом зі мною мої друзі. Юркові форма до лица.

- Тепер усі дівчата будуть твоїми! - пожартував я.

– Отож! – радісно сказав друг.

А ось Антонові трохи не пощастило. Довго підбирали форму його розміру, але на його широкоплечу статуру при низькому зрості було важко щось підібрати.

– Не переймайся, – сказав я йому. – Бери таку, щоб у плечах була по тобі, а рукави та низ штанів підшиє моя мати.

Коли нарешті з формою все владнали, нас зарахували в охоронну роту й поставили в наряди для охорони складу зі зброєю. Коли я ніс варту першої ночі, то мене аж розпирало від гордості.

«Тепер я стою на захисті не лише складу, а й свого краю», – тішив себе думками.

Додому йшов у новенькій формі дворами: не хотів випадково зустріти Любу. Вона все одно дізнається, що я приєднався до козацького війська, і буде знову важка розмова. А поки я хотів насолодитися новою формою й відчуттям гордості за те, що маю прямий стосунок до захисту свого Донбасу.

– Вона мене зрозуміє, – раз у раз повторював я собі, – мусить зрозуміти.

Мама, побачивши мене у формі, розчулилась і розплакалась.

– Який ти в мене дорослий, Женю! – сказала вона, припавши до моїх грудей. – Я пишаюся тобою, але мені чомусь так страшно!

– Мамо, не розкисай! – сказав я їй веселим голосом. – Краще нагодуй свого воїна, поки я живу вдома, бо незабаром перейду на казенні харчі.

– Як то?

– Я вступив до війська, тож буду жити в казармі, – пояснив мамі.

Літо 2014 року

Еліна

Сашко при зустрічі назвав адресу, куди я мала прийти по обіді, та дав ключі.

- Pozнайомитесь між собою та з керівником спецоперації, - сказав він мені.

- Чому серед білого дня? - здивувалась я. - Маячити перед сусідами?

- Там здавалася квартира для студентів, тож нічого дивного, коли туди прийдуть інші хлопці. Сусіди вже звикли до того, що там часто міняються мешканці, та й дівчата заходять до студентів, - пояснив він.

Не погодитися з ним було важко. Якби ми туди прийшли поночі, це викликало б більшу підозру, та й увечері бойовики могли затримати «до в'яснення».

Я прийшла першою, за мною - п'ятеро хлопців. Останнім зайшов до квартири статний чоловік років п'ятдесяти. Звичайна людина, непримітна, яка нічим не відрізнялася від місцевих. Можливо, він і був луганчанином, але цього я не знала й не мала права знати. Чоловік назвався Ігорем Максимовичем - це єдине, про що ми мали знати. Він познайомився зі мною, хлопців, напевно, уже знав. Ігор Максимович роздав нам мобільні телефони та флешки, наказав одразу запам'ятати свої нові номери. Згідно з його інструкцією ми могли для особистих потреб використовувати свої телефони, ці ж були, як він сказав, «службові».

- Свій номер телефону я вам не повідомляю. Можливо, буду телефонувати сам, але номер буде невизначений. Інформацію будете передавати через зв'язкового, якого ви всі знаєте. Самі розумієте, що у випадку провалу когось із вас ви не маєте права видати членів своєї групи. Ось для цього ви до сьогодні не знали одне одного й надалі не повідомляете своїх прізвищ, адрес і всього іншого.

З'ясувалося, що зв'язковим у нас буде Сашко. Я навіть не особливо здивувалась, коли дізналася про це. З перших днів його повернення в Луганськ у мене були здогадки, що він повернувся не просто так.

Далі наш керівник розподілив завдання. Загальне для всіх – збір інформації, перехоплення донесень, розвідка. Іван і Максим мали влаштуватися охоронцями на склад, Олексій – записатися в ряди ополченців, щоб жити в казармі. Семенові, Олегові та мені було доручено збирати інформацію про кількість бойової техніки, місця її перебування й ще багато чого. Наш керівник надав ретельні рекомендації кожному з нас, наприкінці говорив про патріотизм і вагомість виконання нами поставлених завдань.

– Підготовчий етап – два тижні. Десь за місяць або трохи раніше буде проведене перше оперативно-перевірне, – сказав він. – Тож готуйтеся і починайте працювати. Наостанок нагадую: ретельно, до дрібниць продумуйте свої легенди.

За моєю легендою, я мала стати дачницею. Для цього я знайшла вдома кілька пластикових відер із подряпинами, аби не впадати в око. З такими багато жінок їздять на дачі. Також знайшла кошик, білу хустку.

– О, ні! – сказала я, побачивши своє відображення в дзеркалі. – Злякатися можна! Мамо, у тебе знайдеться для мене капелюшок?

– Звичайно! А навіщо він тобі? У будь-яку спеку не носила головні убори, а тут знадобився?

– Старію, мамо, старію! – усміхнулась я.

Материн капелюшок личив мені, як корові сідло, але що поробиш? Я розрахувалася на роботі. На мое щастя, ніхто не вимагав відпрацювати два тижні: люди виїжджали з міста, тож ніяких запитань не виникло. Своім домашнім я не сказала, що звільнилася, тож мені доведеться підлаштовувати своє дачне життя під графік колишньої роботи. Коли все було готове, зателефонувала Сашкові з нового номера й сказала, що можу їхати на дачу. Це було умовним сигналом про мою готовність.

Уранці ми зустрілись із Сашком.

– Тебе не впізнати! – усміхнувся він, побачивши мене в літньому сарафані, капелюшку та з відрами.

– Вези вже швидше! – відказала йому й додала: – Штани все одно взяла із собою.

Сашко привіз мене в селище Хрящувате, де були дачні будинки. Він відчинив невеличкий будиночок із білої цегли, віддав ключі.

– Це дача твоєї тітки Люби, – пояснив він. – Вона поїхала до доньки в Росію, тебе попросила доглядати за городом. Звідси добре проглядається траса, тож рух техніки зможеш бачити.

– Усе ясно, – сказала я.

Сашко пішов, поки не засвітився перед сусідами. Я полегшено зітхнула. Не терпілося почати виконувати завдання. Я вдягла фартух, відкрила воду й хотіла вже почати поливати городину, коли згадала, що не можна це робити вдень, коли пече сонце.

– Отак можна погоріти на дрібницях, – дорікнула собі.

Обійшла ділянку, роздивилася, що де росте. Скубнула за кучерявого чуба кріп – пахне приємно, пожувала його, огледілася. На сусідній ділянці жіночка смикає бур'яни, тож пішла знайомитися. Мене повинні знати сусіди, щоб не виникало підозри, що тут ховається хтось чужий.

Євген

Нас перевели в казарми, і тепер мені стало складніше спілкуватися з Любою. Ми почали зустрічатися рідше, і щоразу я намагався уникати теми створення нової республіки. Як би Люба не сприймала її, але Луганська Народна Республіка вже проголошена – і це незаперечний факт. Тепер головним завданням є захист новоствореної республіки, і я один із перших, хто повірив у неї й став на її захист. Іноді думаю про те, що легко не буде, так просто фашистська влада не залишить у спокої нашу республіку. Хто ж відмовиться від ласого шматка, яким є для них трудівник Донбас? Кого ж тоді доіти, щоб наживатися? Але ми вистоїмо! У цьому впевнений не лише я, а й ті козаки, які згуртувалися, щоб боронити мирне населення й нашу землю. Коли лягаю спати, тішу себе надією, що непорозуміння,

які виникли між мною та Любою, тимчасові. Потрібно набратися терпіння, і згодом, коли вона побачить справжнє покращення життя в нас, а не на тій частині, де бандерівці та «Правий сектор» диктують свої права, Люба змінить власні погляди. У своїх мріях я часто йду далі, туди, де в майбутньому ми одружимося і в нас народиться син. Не знаю чому, але хочу мати первістка-сина. Напевно, тому, що такі бажання виникають майже у всіх чоловіків: мовляв, буду брати сина на риболовлю, куплю йому велосипед, навчу плавати. Я не є винятком. Не знаю, як би я спілкувався з дівчинкою, а от із сином я б знайшов спільну мову. У найпотаємніших думках мрію про те, як колись усе це скінчиться і я буду розповідати синові про те, що одним із перших став на захист Луганської Народної Республіки. Вечорами біля його ліжечка я буду розповідати про ці неспокійні дні, про СКС, про новеньку козацьку форму, папаху.

«Потрібно попросити Антона зробити гарну світлину на згадку! – стукнуло мені в голову. – А ще краще – одну портретну, другу – де ми всі втрюх у формі та зі зброєю».

А ще потрібно обов'язково зробити якісне фото мене поруч із Любою. Колись, із роками, коли ми змінимося, будемо дивитися на цю світлину, згадувати наші побачення, прогулянки вулицями й наш безмежний степ, який ми відстояли й зберегли.

Про свої наміри я сказав Антонові, і він підтримав таку ідею.

– Фотки на мобільнику – то чухня, – сказав він. – Я вам таке фото збацаю – закачаєшся!

Коли наші звільнення збіглися в часі, ми сфотографувалися спочатку втрюх біля казарми, а потім кожен окремо на повний зріст. Антон роздрукував світлини й роздав нам. На ній усміхнені та щасливі три козаки: посередині Антон, якому довелося стати навшпиньки, щоб бути вищим, зліва Юрко з трохи сором'язливою як для чоловіка усмішкою, а справа я. На світлині, де я сам, я видався занадто серйозним, але так мало бути, бо на ній я боець. Світлини мама одразу вставила в рамки й розмістила в кімнаті на столі.

Залишалося зробити фотографію з Любою. За кілька днів потому ми з нею зустрілися. Люба прийшла на побачення в темно-синьому з великими білими горохами сарафані на бретельках. Літній одяг гарно облягав її тонкий стан. Я

подумав, що до такого вбрання краще будуть пасувати великі білі ромашки, ніж троянди, і купив їй чималий букет.

- Ти не проти зі мною сфотографуватися? - запитав я дівчину.

- Іти до фотоательє? - Люба невдоволено поморщила лоба. - Я не люблю туди ходити.

- Ні, я подзвоню Антонові, він підійде й зробить знімок, поки ще не стемніло.

- Тоді згода! - кивнула головою Люба.

Я зателефонував другові, і той швидко підійшов до нас.

- Потрібно вибрати цікавий фон, - сказав він.

- Давайте сядемо у сквері на лавці, позаду будуть підстрижені зелені кущики, - запропонувала дівчина. - Мені здається, що буде непогано.

Ми погодилися. Знайшли лавку, я сів поруч із Любою, вона прихилилася до мене, я обняв її за плечі.

- Трохи нижче квіти! - по-діловому скомандував Антон. - Ось так добре! Усміхаємося! Раз! Ще раз! Щиріші усмішки! Ще раз клац! Здається, непогано.

Утрюх ми одразу пішли роздрукувати світлини. За десять хвилин я й Люба отримали по фотографії. Я дивився й не міг відірвати очей. На світлині моя кохана: очі широко розплющені, мила усмішка, ямочки на щічках, товста коса перекинута наперед і великі ромашки, які вона ніжно притискає до грудей.

- Ніби непогано вийшла, - сказала Люба. - Коли піду до фотографа, ніколи не вийду добре, а ось так спонтанно ніби непогано.

- Ти справжня красуня! - сказав я з неприхованим захопленням.

- Хто ж фотографував! - вставив Антон.

Зателінькав мій мобільник: телефонувала мама. У неї підскочив тиск і стало зле.

– Мені потрібно йти додому, – сказав я. – Мама захворіла, треба викликати швидку. Любо, може, підеш зі мною? Познайомишся з мамою.

– Знайшов час для знайомства. Людині зле, тож поспішай додому.

– А ти? Я мушу тебе провести.

– Я проведу! – визвався друг.

– Добре, – погодився я. – Тільки дивись мені! – показав йому кулак.

– Усе буде ок, друже! – усміхнувся Антон.

Мама вже встигла викликати швидку, і я прибіг додому в той час, коли чоловік у білому халаті піднімався до нас сходами. Мамі зробили укол, дали таблетки – і стан її незабаром нормалізувався.

– Іди у свою кімнату, – сказала мама, – мені вже набагато краще.

– Це моя дівчина, – сказав я, показавши світлину. – Її звати Люба.

– Яка гарна! Справжня красуня, – сказала мати. – Коли нас познайомиш?

– Скоро, – пообіцяв.

Фотографію Люби я вставив у рамку, повісив над своїм ліжком.

«Коли в нас будуть діти, вони будуть схожі на свою маму, – думав я, засинаючи. – А наш син пишатиметься своїм батьком».

Еліна

Як добре, що я встигла вивезти з міста дівчаток! Другого червня вили сирени, наводячи жах на містян, над містом кружляли наші літаки СУ-25, гелікоптери, ревли двигуни винищувачів. На землю Луганська прийшов Армагеддон. Розриви ракет здавалися до нестями гучними, люди панікували, бігли хто куди: у підвали багатопверхівок, у свої квартири, забігали в магазини. Ніхто достеменно не знав, куди будуть спрямовані удари. За моїми припущеннями, то була підтримка наших прикордонників, які стояли на околиці міста. Та коли почулися розриви десь у центрі, я вже не знала, хто й по кому стріляє. Як усе стихло, містом миттєво розлетілися чутки про те, що український літак обстріляв мирне місто, а саме – приміщення будівлі облдержадміністрації. Повсюди говорили про застосування касетних бомб. Переглянувши в Інтернеті новини українських каналів, почула зовсім іншу версію: стріляли місцеві ополченці з ПЗРК[5 - [v] (#_ednref5) ПЗРК – переносний зенітно-ракетний комплекс.] по літаку – і ракета влучила в гарячий кондиціонер на будівлі. Місцеве телебачення одразу підхопило вигідну ім версію, і потоком полилося з телеекранів про звірства укрупів. Наступного дня моїм батькам повідомили, щоб не виходили на роботу.

– Елінко, що тепер буде? – ледь не плакала мати. – Як жити в такому пеклі?

– Виїжджайте з міста.

– Ні, це неможливо, ми не можемо покинути квартиру. Це жахіття незабаром скінчиться. Чи не так?

Я не знала, що сказати, тому довелося її втішати й запевняти, що насправді незабаром усе стихне. За день після обстрілів авіацією я знову поїхала на дачу.

Якщо так піде далі, то з мене вийде справжня дачниця. Це я так жартую, хоча насправді на ділянці нема вже жодної зілинки, а я мушу тут стовбичити, щоб усе навколо бачити. Тож беру сапку й розпушую землю в міжрядді. Частенько зранку збираю огірки, рву зелень і іду в Луганськ на ринок. Можна й дорогою щось цікаве помітити, і серед базарників почути. Іноді приношу додому городину, і тоді мама починає мені дорікати.

– Навіщо ти це купуєш? Можемо обійтись і без зелені. Люди тікають, бо он як гримить за містом. Що будемо робити, коли нас почнуть обстрілювати?

- По-перше, не панікувати, - кажу їй спокійно, так, ніби злякано не здригається місто від вибухів і все, як раніше. - По-друге, ви ж нікуди не збираєтеся виїжджати, тож закатуй, мамо, баночки з огірочками на зиму, згодніться.

- Допоможеш із консервацією?

- Звичайно!

За півгодини мама вже відсторонює мене від такої нудної роботи: розбиті дві банки, зіпсована кришка. І це ненавмисне!

- Як завжди! - зітхає мама, спостерігаючи, як я збираю скляні друзки.

- Вибач, я не хотіла. Сама не знаю, як воно вийшло.

- Руки не звідти вирости, - незле дорікає вона мені.

- Яку зробили батьки, така й дитинка вийшла, - удавано зітхаю я й розводжу руки в сторони.

- Іди вже! Поклич Солю, нехай вона накладає в банки зелень та огірки, а все інше сама зроблю.

Соля, як завжди, зачинилась у кімнаті й щось скрипить на скрипці. Вона мовчки кладе інструмент на стіл, робить це так, ніби в її руках найцінніша річ у світі. Я жодного разу не торкнулася скрипки. Мені здавалося, що візьми я її в руки, то не тільки смичок переломиться, а й струни порвуться. Соля йде на кухню, де на шести квадратних метрах ніде розвернутися й парує так, як у бані.

До нестями хочу почути голоси моїх пташеняток! Телефоную Ірині, вона втішає:

- Не хвилюйся ти так, дівчаткам у нас подобається. Ходимо гуляти в парк, на атракціони, воджу їх у кафе, на дитячі майданчики.

- Дякую тобі, Іринко!

- І тобі нема чого там робити. Приїжджай до нас, якимось потіснимось, знайдемо тобі місце. Перечекаєш обстріли й тоді повернешся.

- Спасибі за запрошення, але справді я не можу приїхати. Дай слухавку Лізі.

- Альо! – чую тоненький рідний голосочок, і щемом наповнюються груди. – Хто це?

- Лізонько, пташечко, це твоя мама. Як ти там, сонечко?

- Добре. А коли ти до нас приїдеш?

- Незабаром, моя ластівочко. А як там Мариночка?

- Вона мене не слухається, – жаліється Ліза. – Не хоче сама застіпати босоніжки, каже, що не вміє, а я знаю, що може, але не хоче.

- Ти їй допомагай, ти ж старшенька.

- Я їй так і кажу, але вона все одно не слухається, каже, щоб не командувала.

- Можеш дати їй слухавку?

- Даю.

- Мамо, я скучила за тобою! – чую одразу від молодшої доньки.

- Я також сумую за вами, – кажу їй. – Мариночко, ти повинна слухатися Лізу й не сваритися з нею. Зрозуміла?

- Ага. Буду слухатися. Тоді ти приїдеш за нами? Я хочу додому!

- Донечко, я незабаром приїду, але ти, будь ласка, будь чемною дівчинкою.

- Буду! – обіцяє маленький неслух.

Я кажу кумі, що незабаром заберу дітей, хоча ще не знаю, куди їх прилаштувати, бо сюди привезти не можна. Лягаю на ліжку, зажмурююсь – і мої пташенята стоять перед очима. Діти схожі на мене, і це добре. І не тому, що вважаю себе гарною, а тому, що вони не будуть щоразу нагадувати мені про своїх батьків. Кожного чоловіка, від якого народила дитину, я кохала, а зараз розумію, що е незграбою не лише на кухні, а й у житті. Навколо стріляють, на вулицях блокпости, п'яні люди зі зброєю, а жоден із них не зателефонував, не поцікавився долею своїх дітей. Цікаво, де вони зараз? На чиєму боці? Лишилися у місті чи дременули звідси? І чому я їх згадала? Кажуть, що таке буває, коли про тебе хтось думає. Можливо, і так, але вони не варті навіть того, щоб про них згадувати, хіба що варто подякувати за тих пташенят, які сумують за мною й чекають на мене.

Кінець ознакомительного фрагмента.

notes

Примечания

1

[i] (#_ednref1) Деннороджені – народжені в один день того ж місяця та року (авт.).

2

[ii] (#_ednref2) Агломерація – компактне скупчення населених пунктів.

3

[iii] (#_ednref3) ГУР – Головне управління розвідки.

4

[iv] (#_ednref4) СКС – самозарядний карабін Сімонова.

5

[v] (#_ednref5) ПЗРК – переносний зенітно-ракетний комплекс.

Купить: https://tn.knigapoisk.com/talan_sv-tlana/rakurs

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)